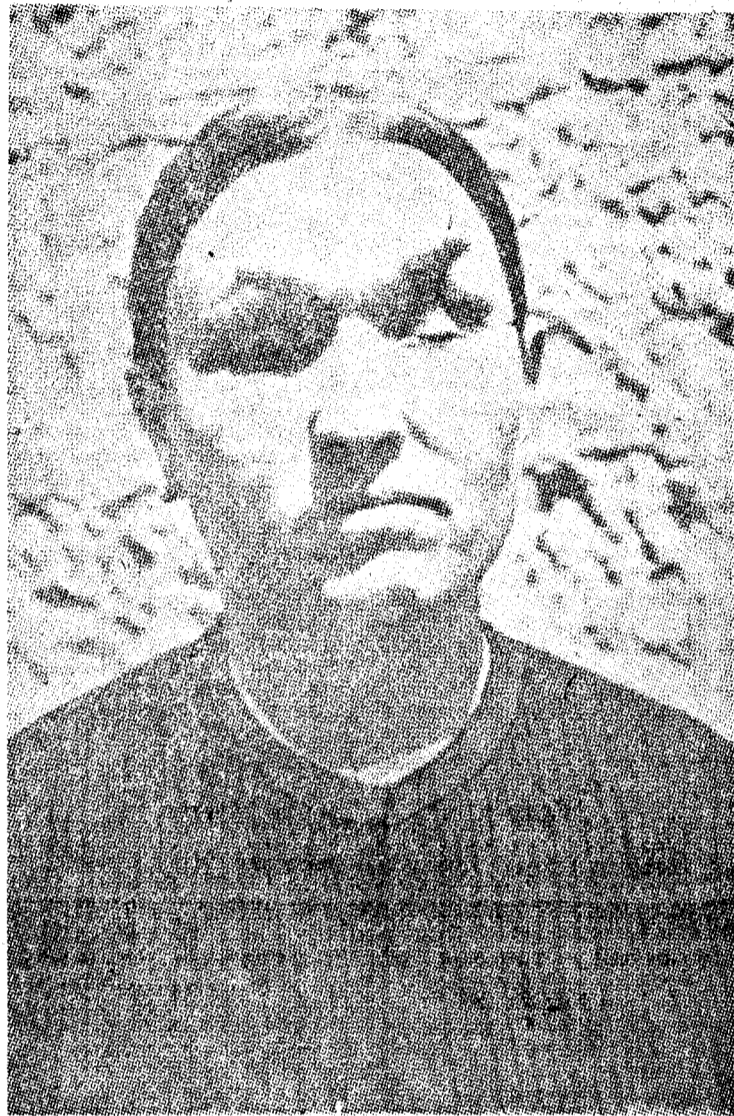

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Mar mislijo, da so ljudje že pozabili?

Ob nesramni desničarsko-fašistični gonji proti izvolitvi Dušana Hreščaka v tržaški mestni odbor je »Primorski dnevnik« objavil v eni zadnjih številčk tole fotografijo, ki predstavlja Rožo Petrovič iz istrske vasi Brščičev. Njene oči so mrtve — med zadnjo vojno so ji jih izkopal fašisti z bajonetami. To je samo eden izmed tisočev in tisočev zločinov, ki so jih zagrešili črnosrajčniki nad slovenskim in hrvaškim ljudstvom.

Človek se grozi ob dejstvu, da se po dveh desetletjih, odkar je bil fašizem vojaško poražen, že zmeraj pojavljajo fantomi črne drhali, ki je napravila toliko gorja doma in na tujem. In ne samo, da se pojavljajo, temveč si upajo celo javno nastopati proti demokratičnim množicam in se nad vsem, kar je slovenskega, razdivjali s prav takimi gesli, kot so se šestkrat razdivjali za časa Mussolinija.

Naj nadaljujemo s »Primorskim dnevnikom«:

»Prav v našem mestu so ljudje in celo politična stranka, ki vse, kar je bilo fašističnega, zagovarjajo, hvalijo, postavljajo za zgled in varajo mladino. Kar pa je najhujše: pri tej svoji roboti najdejo zaveznike ter nato v svojem imenu organizirajo škvadre, ki še danes — 20 let po porazu fašizma — pobesnele napadajo sedeže slovenskih ustanov in rjovejo. »Fora i ščavi!«, »A morte i ščavi!«, zmerjajo Tiča, Jugoslavijo ter sejo sovražstvo. In ko kakšnega policija prime, ga prijavi sodišču za vse drugo, samo za netenje nacionalne mrznje ne, še manj pa za žalitev poglavarja sošedne države, ne njih ne tistih, ki so jih nahujskali in ki so dejansko pravi krivci vsega, kar se v teh dneh dogaja.«

Gonja v Trstu nas znova opozarja, da fašizem še ni pokopan, saj se spet in spet pojavlja v taki ali drugačni oble-

ki, potuho pa dobiva iz podobnih virov kot nekoč. Toda demokratične množice niso še pozabile na obdobje fašistične strahovlade, zato ne nasedajo fašističnim hujskačem. Te množice so dovolj močne, da odgovorijo vsem posnemalcem Mussolinijevih škvadristov in prepredijo nadaljnje izbruhe!

F. S.

OBČANOVA BELEŽNICA

Štirinajst dni je, kar velja tudi v praksi gospodarska reforma, na katero smo se pripravljali zelo intenzivno dobro leto dni. Ni da bi ponavljali v teh vrsticah vse smotro, ki jih ima gospodarska reforma, saj so le-ti znani. Bolj kot vse drugo je prav, da se malec pogovorimo o posledicah, ki jih je reforma povzročila na tržišču in o tem, kako in v kakšni meri je »prizadela« državljana.

Pojdimo po vrsti in obudimo si spomin na nekaj dni nazaj:

- Kot se spominamo, so bile pred štirinajstimi dnevi investure in naslednje dni smo lahko že bili priče različnim dejstvom — cene so poskočile v taki meri, da se je človek resno vprašal: »Kako in odkod posameznim podjetjem tako natančne kalkulacije za vse močete artikole, ki so jih izračunali čez noč?«
- Se bolj kot to pa se vsiljuje vprašanje: Kako so lahko podjetja v pilih štirindvajsetih urah kar naenkrat »našle« ekonomske cene, prej pa vrsto let nismo mogli priti do njih? Kako, da je sinonim za »ekonomsko« v prvi vrsti le »visoko«?
- Kogarkoli si vprašal od odgovornih činiteljev v podjetjih, gostiščih in sploh v tistih dejavnostih, kjer se je občan srečal najprej (in se še srečuje) z neposrednim učinkom gospodarske reforme, je odgovorjal: — Vse je »šlo gor« in tudi mi smo morali postaviti ekonomske cene! Znanca, direktorja samopredneje restavracije, sem prav tako vprašal, pa mi je odgovoril: — Res so naši malo zblazneli! Veš, v tem času sem bil na dopustu, pa so vse to naredili brez mene... No, zdaj počasi vsak dan kako ceno znižamo...
- (Ali pa je to res?)
- No, ne oziraj se na vse te različne nepravilnosti in skrajnosti, je treba pribiti: Človek dobi vtis, da mnogi ljudje, zlasti tisti iz prakse, niso pravilno doleteli in namena gospodarske reforme. Razumeli so jo tako, da je pač zdaj prišel čas povečati cene, ne oziraje se na to,

Kaj velja še posebej podčrtati v osnutku novega statuta ZZB NOV Jugoslavije

KOT SMO ŽE POROČALI, BO KONGRES ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV LETOS SEPTEMBRA V SARAJEVU. NA KONGRESU BODO PO POROČILU IN PO REFERATU PREDSEDNIKA ALEKSANDRA RANKOVIČA GOVORILI O ORGANIZACIJSKIH VPRAŠANJH, O SOCIALNO-EKONOMSKIH PROBLEMIH UDELEŽENCEV NOB, O NEGOVARNJU TRADICIJI IZ NOB, DALJE O VOJAŠKI STROKOVNI VZGOJI REZERVNEGA STAREŠINSKEGA KADRA, O SODELOVANJU ZZB NOV Z NARODNIMI IN MEDNARODNIMI ORGANIZACIJAMI BORCEV ITD.

Ce bi med organizacijskimi vprašanji, o katerih bodo v prvi vrsti razpravljali na kongresu, iskali najvažnejše, potem bi se prav gotovo ustavili ob osnutku sprememb in dopolnitev statuta ZZB NOV Jugoslavije. Ta osnutek je izdelalo predsedstvo Zveze že v maju in smo ga priobčili tudi v našem listu prav zato, ker je delo združenj in Zveze in vseh njihovih organov javno. Vsi važnejši sklepi in odločitve organov združenj in Zveze se namreč objavljajo v tisku borcev in drugem tisku ali pa se kako drugače omogoči javnosti, da zve zanje.

Tisti, ki je imel pri roki dosednji statut Zveze in ga je primerjal z osnutkom sprememb in dopolnitev, je lahko takoj ugotovil, da so v osnutku novega statuta nekoliko podrobneje in natančneje kot v dosedanjem obdelana temeljna organizacijska načela ter naloge združenj in Zveze. Čeprav ne gre v osnutku novega statuta za kake večje spremembe v organizacijskem sestavi je vendar predvidena pomembna izpopolnitev v organizaciji na območju občin, na kar je treba še posebej opozoriti.

Že v uvodu osnutka je ugotovljeno, da so združenja organizacijska osnova Zveze. Toda združenja smo po dosedanjem statutu imeli doslej v občini, in ta občinska združenja so imela na svojem področju krajevne organizacije. V osnutku sprememb in dopolnitev statuta ZZB NOV pa je v 10. členu predvideno:

Združenja borcev narodnoosvobodilne vojne, združenja vojaških vojnih invalidov in združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev se ustanove in delujejo v krajevni skupnosti, naselju, vasi in podobno.

Združenje se lahko ustanovi tudi za vse ozemlje občine.

Sklep o tem, kje bo ustanovljeno združenje, sprejme občinski odbor Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije.

Skupščino združenja sestavljajo vsi člani združenja. Že nadaljnji. 11. člen, pa pove:

Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije od občine navzgor se ustanovi z združitvijo združenj borcev narodnoosvobodilne vojne, združenj vojaških vojnih invalidov in združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev.

Za tista mesta, v katerih je več občin, pa predvideva 12. člen osnutka:

Republiški odbor Zveze lahko po predhodnem posvetovanju z odbori združenj sklene, da se v mestih z več

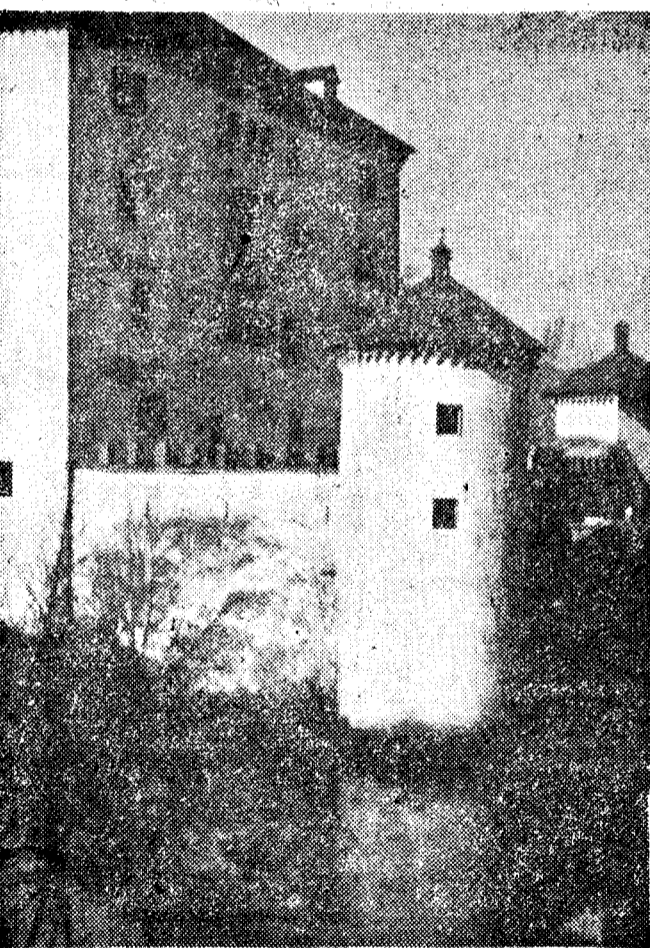
občinami ne ustanovi Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije v občinah, marveč samo Zveza v mestu.

Sicer je v navedenem 10. členu še vedno predvideno, da se lahko ustanovi združenje za vse ozemlje občine, toda to pride v poštev le tam, kjer na območju krajevnih skupnosti ni dovolj članov za samostojna združenja. V celoti pa so seveda določila, ki bodo precej spremenila sestavo organizacij borcev na področju občin. In ker združenja in vsi organi v združenjih in Zvezi delajo samostojno in so odgovorni za uveljavljanje statuta ter izpol-

njevanje nalog in politike Zveze, ki je hkrati politika združenj, velja opozoriti še na nekaj načel:

Zveza združenj borcev NOV sprejema namreč kot kolektivni član cilje Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije in z dejavnostjo članstva svojih združenj prispeva k njihovemu uresničevanju. Program in cilji SZDLJ so torej osnova družbeno-politične dejavnosti članov združenj. Organi združenj in Zveze tudi spodbujajo dejavnost in sodelujejo z organi družbeno-političnih skupnosti za urejanje vprašanj borcev, kakor tudi za izpolnjevanje in izboljševanje zakonodaje o borcih.

To načelo velja še posebej naglasiti, ker ni malo krajevnih organizacij in tudi združenj, ki

V poletnih dopustnih dneh nas vabijo partizanski kraji, da jih obiščemo in preživimo nekaj uric med njihovimi ljudmi. Tak kraj je Loška dolina na Notranjskem s svojimi prijaznimi vasmimi in tihimi gozdovi. Na sliki vidimo grad Snežnik, ki je ostal v lepem spominu marsikateremu partizanu, še posebno tistim, ki so se v njem odpeli po dolgi poti s Primorskega na Dolensko. Jeseni leta 1943 je bil v gradu štab 14. divizije, leta 1944 pa je bil tu dalj časa sedež okrožnega odbora OF za Notranjsko. Grad je dobro ohranjen; v njegovih stranskih prostorih je gostišče, kjer se radi ustavljajo domači in tuji turisti.

se s svojo organizacijsko dejavnostjo nekako zapirajo vase in ne vidijo, da so problemi, ki zadevajo borce, vojaške vojne invalide ter tudi rezervne oficirje in podoficirje, samo del celotne problematike občine ali drugega območja, na katerem deluje organizacija. Zaradi tega je mogoče reševati vse zadeve borcev, invalidov ter rezervnih oficirjev in podoficirjev le v sestavi reševanja celotne družbeno-politične problematike dolocenega območja.

Se nekaj je, česar ne gre prezreti:

V dosedanjem statutu je mnoge motilo to, da organizacije, razen zvezne, niso imele odborov, marveč samo predsedstva. Z novim statutom bo to odpravljeno, kajti v osnutku je predvideno, da ima vsaka organizacija svoj odbor. To sicer ni organizacijska sprememba, a kljub temu bo s to novostjo odpravljeno tisto, ob kar so se mnogi spotali.

Osnutek, ki je sedaj v razpravi, bo na kongresu predložen še posebni komisiji. Le-ta bo na podlagi predlogov, ki jih že sedaj pošiljajo člani in odbori, in pa na podlagi predlogov delegatov osnutke izpopolnila ter ga nato predložila plenumu kongresa v sprejem in potrditev. V. M.

● Ali bo zalego?

Izvršni svet SR Slovenije je ugotovil, da je prišlo ponekod do neutemeljenega in neupravičenega zvišanja cen, kar nasprotuje intencijam reforme, presega v zveznem okviru določeno raven cen in ni v skladu z dogovori o novih cenah v okviru republike. Izvršni svet je najostreje obsodil takšne pojave in postuje, ki stremijo za tem, da bi neupravičeno visoke stroške slabega poslovanja, nizko produktivnost, želje po večji akumulaciji ipd., reševali z nesorazmerno visokim povečanjem cen, hkrati pa še to prevažili na ramena potrošnikov.

Delo, 4. VIII. 1965

● Kaj bi bilo, če...?

Ce bi ne uveljavili tako neizprosnih gospodarskih ukrepov, bi že v prihodnjem letu utrpeli znatno več gospodarske in moralno politične škode kot doslej. Izračunali so, da bi morala skupnost, če bi se naprej gospodariti po starem, v prihodnjem letu nameniti za subvencioniranje izvoza okrog 100 milijard dinarjev, za kritje deficita jugoslovanskih železnic od 80 do 90 milijard in za kritje izgub v elektrogospodarstvu od 20 do 25 milijard. Večina rudnikov bi poslovala na meji rentabilnosti, razen tega pa bi za saniranje nerentabilnih podjetij in

gospodarskih panog in kritje povečanih potreb po premljanju, dotacijah in podobnih oblikah dotiranja neproduktivnega dela potrebovali nadaljnjih 200 milijard dinarjev, ki bi jih morala administracija zbrati iz gospodarstva z različnimi davščinami.

Delavska enotnost, 29. VII. 1965

Besede in dejanja

● Dober strokovnjak

Ker je bila nekdanja računovodkinja v ljubljanski »Cvetičar« večkrat v zaostanku z evidenco, je nekdanji direktor honorarno zaposlil strokovnjaka iz komunalne banke. Ta strokovnjak pa je bil razen tega tudi honorarni občinski finančni inspektor, ki je dalj časa bodil kontrolirat poslovanje ljubljanske »Cvetičar«. Sploh pa ni opazil, da je nekdanja računovodkinja poneverila več kot sedem milijonov dinarjev...

Delo, 31. VII. 1965

● Zakaj so gradnje drage?

Na vsakega zaposlenega v našem gradbeništvu pride 6,35 tone strojev, v ZR Nemčiji 1,4 tone, v ZDA 4,5 tone. Za en kvadratni meter gradbe površine potrebujemo pri nas 19,5 delovne ure, v ZR Nemčiji 10,3 in v ZDA 4,7 ure. To v precejšnji meri pojasnjuje, zakaj pri nas visoke objekte, stanovanjska poslopja na primer, grade počasi, drago in nehitro.

Komunist, 30. VII. 1965

● Ugotavljanje notranjih rezerv

V Zvezarni Hijaš v Sarajevu so v razpravi o pripravah za izvajanje gospodarske reforme »odkri-« li, da imajo precej neproduktivnih delovnih mest. Od 2.300 zaposlenih dela okoli 1.000 članov kolektiva v tako imenovani posredni proizvodnji. Na uslužbenca jih odpade 350, od katerih jih je 270 zaposlenih v administraciji. Okoli 100 visokokvalificiranih delavcev in strokovnjakov je na postranskih delovnih mestih šefov. Mnoga od teh mest so si izmislili, da bi tako zagotovili višje dohodke tem delavcem. — V Zvezarni dela tudi 230 nepismenih ali na pol pismenih delavcev.

Borba, 28. VII. 1965

ali jih bo tržišče tudi priznalo. Se pravi, ali bo kupna moč dovoljevala, da bodo državljani kupovali po tako visokih cenah? (Obstajajo upravičeni dvomi.) Tu je tudi mnogo ustege starega, tiste naše stare in, žal, že vse preveč zakoreninjene navade, da vsakdo želi na hitro »pristaviti svoj piskerček, uloviti »nekaj v kalnem« in podobno. Za vseni tem vsekakor neodgovornimi postopki posameznih kolektivov in odgovornih voditeljev v njih pa se največkrat skriva nesposobnost dobro gospodariti, ali nerentabilnost, »čuvanje lastne kože« in podobno.

Da vse to ni bi šlo, kot so si zamislili nekateri, ki so resno podminirali zgradbo gospodarske reforme že v prvih dneh, so bili potrebni energični ukrepi, ki so jih začeli izvajati v skoraj vseh

Nevarne posledice?

republikah. Zlasti pa v Sloveniji, ki je v nekaterih skrajnostih prav gotovo bila zastavljena med vsemi republikami. Ostri ukrepi, ki imajo za cilj znižati nekatere cene na dogovorjeno raven (sestane vseh predsednikov občin pri Izvršnem svetu pred dnevi) se bodo začeli izvajati v nekaj dneh! (In spet se vsiljuje vprašanje: »Kako pa je sploh lahko prišlo do kršenja dogovorjenega?«)

Naj ponovimo še eno izmed ugotovitev:

- So si mar nekatera podjetja in komunalni zavodi (podjetja za komunalne storitve in tudi drugi) predstavljal, da bodo zdaj svoje probleme rešili kar čez noč in potrebo po razširjeni reprodukciji realizirali kar v tednu dni? Če ne drugega je to kratkovidna politika in s takvo miselnostjo, kot jo imajo, žal, še mnogi naši gospodarstveniki, je nujno treba pasti na izpitu ciljev naše gospodarske reforme!
- Mnogi so torej v praksi — čeprav načelno tega niso izražali — pokazali v teh nekaj dneh izvajanja gospodarske reforme dokajšnjo mero gospodarske in politične nezrelosti!

IZTOK AUSEC

Največje vojaške vpoklice v zadnjih letih so napovedali v ZDA, ko hkrati traja v Ženevi razorožitvena konferenca Združenih narodov. Septembra bodo imeli v ZDA 27 400 rekrutov, oktobra pa nadaljnjih 33 600. Mobilizirali bodo približno dvakrat več ljudi, kakor pa je bilo prvotno določeno.

Nekaj se pleče v Kolumbiji, kjer so, kakor trdijo oblastniki, odkrili zaroto proti vladi. Dolžijo levitarje, da spodbujajo obstoj družbeni red. Toda hkrati je vlada odstopila, ne da bi bila za to potrebna kakšna zarota.

Se nadalje redno, po načrtu izstreljujejo satelite v Sovjetski zvezi. Tako so minuli teden izstrelili že sedemdesetdeseti satelit tipa »kosmos«. Načrt za izstreljevanje teh satelitov so izdelali leta 1962. Namen je, da zbirajo določene znanstvene raziskovalne podatke o vesoljskih razmerah in tako pripravljajo polete vesoljskih ladij.

Se eno veliko ležišče nafte so odkrili v Sahari. Ze po doslej odkritih ležiščih v zadnjem desetletju se Sahara (Alžirija) uvršča med najbogatejše dežele na svetu. Novo ležišče je 100 km daleč južno od naftnih polj v Hasiju Mesau, kjer pridobivajo na leto po 12 milijonov ton nafte.

Tudi v Sudanu je še zmeraj nemirno. Minuli teden se je sudansko vojaštvo spopadlo z uporniki v južnih pokrajinah. Bilo je več žrtve na obeh straneh. Po vladnih podatkih so zaplenili mnogo orožja in streliva. Bajje Combe podpira upornike.

Dogodki tedna

Dvakrat več potniških avtomobilov s tujimi potniki je prišlo čez naše obmejne prehode v prvih petih mesecih letos v primerjavi s prometom v enakem obdobju lani. Letos so našli 1 052 274 avtomobilov, lani pa 515 360. Povprečno na dan je pripeljalo v našo državo po 10 000 avtomobilov. Največ avtomobilistov je iz Italije.

Zelo huda železniška nesreča se je zgodila minuli četrtek pri Reki, blizu železniške postaje Meja. Trčila sta pospešeni vlak, ki je pripeljal iz Zagreba, in tovorni vlak. Po malomarnosti so spustili na progno proti pospešenemu vlaku tovorni vlak. Smrtno sta se ponesrečila vlakovodja Blaž Knežević in potnik Miograd Milčević. Sedem potnikov je bilo ranjenih. Uničeni sta obe lokomotivi. Škoda znaša okrog 200 milijonov dinarjev.

V treh urah je mogoče prispeti iz Beograda v Moskvo po uvedbi nove letalske proge Beograd—Varšava—Moskva. Na tej progi je v prometu letalo »caravela« jugoslovanskega podjetja.

Mura se je razila tudi v obmejni Kotoribi, kjer je potem voda izpodkopala 27 hiš, da so se podre, medtem ko so prizadete še mnoge druge stavbe, saj so bile skoraj vse v vodi. Razdejano je bilo tudi dvesto metrov železniške proge, tako da je promet ustavljen za več dni.

Več sto prebivalcev Duge Rese je obolelo, ker so uživali nezdravo vodo. Domnevaajo, da gre za tifusna obolenja. Posledice so precej hude. Med drugim je nastal velik zastoj v veliki tekstilni tovarni, saj je zbolelo kar nad 300 delavcev.

Nevaren gozdni požar so zaneli avtomobilisti pri Zadru ob jadranski cesti. Avtomobilisti so parkirali v gozdu, ko pa je začelo goreti, so težko nalogo prepustili gasilcem. Uničen je velik del borovega gozda.

Smrt je doletela številne živali v zraku v Argentini med letalsko nesrečo. Esplodiralo je letalo, naloženo z divjimi živalmi za ameriške živalske vrtove. Nesreče ni preživel nihče izmed štirih članov posadke. Bojijo pa se, da je ostala živa kakšna strupena kača, izmed precej velike zbirke.

Ne morejo se pritoževati nad slabim turističnim prometom zadnje čase v Dalmaciji, zlasti v večjih krajih. Tako je bil minuli teden Split prepoln tujih in domačih gostov. Vsak dan gre skozi Split tudi mnogo prehodnih gostov, približno po 25 000.

Še po dvajsetih letih po prvem bombardiranju z atomsko bombo v Hirošimi na Japonskem bolehalo številni ljudje zaradi posledic izžarevanja. Med samim bombardiranjem pa je bilo ubitih okrog 200 000 ljudi. Na to so se dni opozarjali po vsem miroljubnem svetu, kjerkoli se zavedajo, kakšno nevarnost pomeni dandanašnje kopičenje orožja in vojno hujskaštvo. Mirovne manifestacije v Hirošimu se je udeležilo tudi okrog 200 zastopnikov mirovnih gibanj iz 50 dežel.

Srečanja na Mostu na Soči so se udeležili številni naši izseljenci in povratniki iz Argentine, večinoma Primorci. V obdobju fašizma so morali mnogi naši ljudje iz primorskih krajev zapustiti domovino. Izseljevali so se največ v Argentino. Po osvoboditvi prihajajo izseljenci vsako leto na obisk in se sestajajo zdaj v tem zdaj v drugem kraju. Letošnje srečanje na Mostu na Soči je bilo zelo prisrčno in združeno z lepimi prireditvami.

Bivši partizanski učitelji se bodo zbrali v Postojni, kakor so nedavno napovedali. Proslavili bodo dvajsetletnico osvoboditve 26. t. m. Številni partizanski učitelji so takoj po osvoboditvi izpolnili svoje strokovno znanje na tečajih, ker poprej niso bili poklicni pedagogi. Mnogo jih je bilo iz primorskih krajev. Zato so tudi izbrali Postojno za kraj svojega srečanja.

Novi in novi milijoni dolarjev za oboroževanje... Ameriška vlada je sporočila, da bo nadalje zvečala število vojaštva za 340 000 ljudi. Zato zahteva naj kongres dodeli za oboroževanje še milijardo 700 milijonov dolarjev, češ da morajo še odločneje, s številnejšimi enotami nastopiti v Vietnamu.

Indija bo kupila šest sovjetskih podmornic. Prvotno so se obrnili na Anglijo, naj bi jim prodala podmornice. Angleži pa niso pokazali pripravljenosti. Zato so Indijci sklenili, da bodo poslali odposlanstvo v Moskvo.

Proslava 250-letnice sinjske alke v Sinju, stare viteške igre, ki simbolizira zmago sinjskih junakov nad Turki, so v nedeljo priredili ob navzočnosti predsednika republike tovariša Tita. Tito je čestital letošnjemu zmagovalcu in pozdravil svobodoljubne tradicije domačinov.

Socialistične dežele gradijo okrog 1300 tovarn, elektrarn in drugih pomembnih gospodarskih zgradb v mladih afriških, azijskih in latinskoameriških državah. To so objavili te dni v vzhodnem Berlinu. Sama Sovjetska zveza gradi 500 industrijskih obratov. Pomemben pa je tudi delež Jugoslavije. Cenijo, da je naša država v letih od 1959 do 1963 izročila samo afriškim državam za nad 83 milijonov dolarjev investicijskih sredstev, izmed tega za 35 milijonov dolarjev strojev.

Ob tabornem ognju

Pri Hribarjevih iz Potoka imajo četvero otrok. Peter, najstarejši, je privekal na svet že takrat, ko je oče juril na italijanske bunkerje. Bradatih stricev z zvezdami na kapah, ki so mnogokrat jedli pri Hribarjevih, se Peter le medlo spominja. Leto so minila, končal je osemletko in se izučil za avto mehanika, sedaj je pri kruhu. Janezek je še premlad, da bi gulil hlače v šolskih klopih. Marija pa je že drugo leto v mestu. Pridno se uči, stanuje v internatu in Hribarjeva nista v skrbeh zanjo.

Neugnani Igor je letos zadnjikrat prestopil prag vaške osemletke. Staršev ni kdove kako razveselil s spričevalom, toda obvezno šolanje je za njim, in to je poglavito.

»Samo da imá osemletko, ga bomo že kam dali,« sta menila Hribarjeva.

Ko se je bilo treba odločiti, so starši prisluhmili fantovi želji. Rad bi se še naprej učil, je dejal. Poklic v belih haljah ga je vedno mikal.

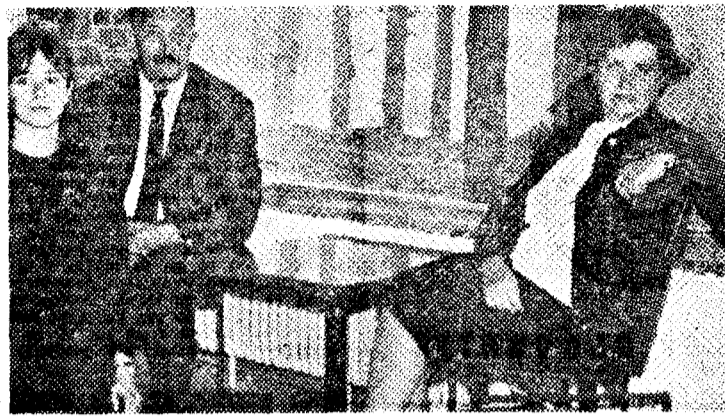
»Navsezadnje fant ni zabit, samo preveč rad bere in se poči za žogo. Pa naj se uči še štiri leta, ga bo že pamet srečala,« sta pribila Hribarja.

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

Simon Wiesenthal na Pohorju

V teh dneh se mudi na Pohorju v hotelu Bellevue inž. Simon Wiesenthal, ki ima velike

gen-Belsena, Auschwitza, Mauthausna, Buchenwalda in iz drugih, so Simonu Wiesenthalu po-

Inž. Simon Wiesenthal, njegova žena in hčerka na Pohorju

zasluge pri odkrivanju nacističnih zločinov. Ob tej priliki je Simona Wiesenthala obiskalo dvanajst internirancev iz treh mariborskih občin, katerim je pripovedoval o svojem delu pri zasledovanju vojnih zločincev. Interniranci iz bivših koncentracijskih taborišč Dachaua, Ber-

vedali tudi nekatera imena ubijalcev nemških koncentracijskih taborišč. Tega prisrčnega srečanja na Pohorju sta se med drugimi udeležili tudi dve interniranki, ki sta prestali eksperimentalne poskuse znanega nacističnega zdravnika dr. Mengeleja. D. M.

Mladinci so obiskali partizanske postojanke

Nedavno so se poslovili od Lenarta pripadniki predvojaške vzgoje. Letos so taborili v dveh izmenah in jih je bilo skupno 266, to pa je tudi največje število v zadnjih letih.

Mladinci so bili deležni vzgoje in osnov vojaškega življenja, poleg tega pa so imeli v popoldanskih urah predavanja iz družbeno političnega življenja

naše družbene skupnosti. Predavali so jim predstavniki občinske skupščine in političnih organizacij.

Pripadniki predvojaške vzgoje so priredili več medsebojnih športnih srečanj, ogledali so si kino predstave, v počastitev dneva vstaje slovenskega naroda pa so prižgali kres in pripravili kulturni program.

Bili smo izredno zadovoljni

Prijeten desetdnevni oddih smo preživeli žene in starši padlih borcev v domu ZZB NOV Slovenije »Simonov zalj« v Izoli. Čeprav smo že večkrat letovali v tem ali onem domu naših organizacij, nismo do sedaj še nikjer našli toliko razumevanja, topline, prisrčnosti in dobre postrežbe kot v tem domu. Bili smo nadvse zadovoljni,

zato se javno zahvaljujemo za prijeto bivanje in počutje v tem domu, upravnici in vsemu strožnemu osebju, ki nam je z razumevanjem omogočilo res prijeten letni oddih. Zahvaljujemo se tudi predsedstvom ZVVI in ZB občine Vič-Rudnik, ki sta nam omogočili to prijeto letovanje. V imenu vseh članov skupine Ida Ogrinc, Ljubljana

Franček Stefanec

Nov muzej NOB v Gornji Radgoni

V spomin na dan vstaje ter na tiste strahotne dni in padle tovariše, ki so se borili za našo svobodo, za mir in neodvisnost naše države, so v Gornji Radgoni odprli nov muzej NOB, ki je podružnica mariborskega muzeja. Ta muzej je lep prikaz prizadevnosti, da še v pravem času zberemo in posredujemo javnosti gradivo, ki priča, kako so napredne ideje našle plodna tla tudi med prebivalstvom radgonskega območja. Prav posebej pa je treba omeniti prizadevnost in požrtvovalnost Vekoslava Šturma, ki je zbiral in urejal razstavljeno gradivo.

Radgonski muzej je zelo lepo urejen, saj je v njem videti nad 1000 fotokopij iz vojnih let, posameznih proglašev, legitimacij Maistrovih borcev itd.

Na otvoritvi je govoril republiški poslanec Milan Klemenčič, kot gosta pa sta bila na otvoritvi podpredsednik glavnega odbora SZDL dr. Joža Vilfan in Boris Čizmek, član predsedstva ZZB NOV Slovenije.

J. Ferenc

Za muzej NOB v Radgoni so izbrali najzanimivejšo in najstarejšo zgradbo v tem kraju, tako imenovani »meščanski špital«.

Sestra Marija, ki je lansko leto okusila težave šolske reforme, se je ob taki odločitvi ponorčevala: »Kaj, še naprej se boš učil? In kje pa misliš, da te bodo vzeli s tvojimi trojkami? Lani sem komaj opravila sprejemne izpite, tako so bili težki.«

Mariji ni bilo glede učenja kaj reči. »Prizadevna je,« jo je vedno pohvalila učiteljica, ko je mati prišla v šolo povprašat po Marijinem učnem uspehu.

Nekaj dni zatem so Hribarjevi izvedeli, da sprejemajo samo odličnjake in tiste s prav dobrim uspehom, pa še teh ne vseh, da so sprejemni izpiti zelo težki, mnogo težji kot lani. Neki fant iz vasi je vedel povedati, da so na neki ljubljanski srednji šoli sprejeli samo četrtno kandidatov. Za nameček pa so Igorju

Kam sedaj?

v ušesih pozvanjale besede, ki jih je ujel na cesti, med pogovorom dveh uglednih mož: »...v mestih se mladina mnogo več nauči kot na deželi...« Le kam naj gre sedaj, s svojim pičlim znanjem?

Tudi Hribarjev oče se je globoko zamislil. Bilo je takrat, takoj po osvoboditvi... »Potrebujemo te, pojdi se učiti,« so dejali njegovi tovariši. Izučil se je in že dolga leta dela v zadrugi. In že dva otroka je srečno spravil v šole. Zakaj se je ravno pri Igorju zataknilo? No, je že res, da je težko izšolati številno povojno generacijo ter da je to vprašanje vsako leto

bolj pereče. Prav je, da so kriteriji za sprejem v srednje šole vedno ostrejši, kajti proizvodnja potrebuje vedno boljše kadre. Razvoj šolstva pa ne gre v korak s potrebami, to je kot pribito. Toda, zakaj imamo na eni strani preveč dijakov, na drugi pa občutno pomanjkanje delavcev določenih poklicev. Če potrebujemo obrtnika, ga moramo iskati, lepo prositi in grozno drago plačati. Kaj ko bi Igor šel za vajenca? Dandanes so vajenci zaščiteni pred mojstrovim izkoriščanjem, obetajo se jim še višje nagrade. Potem ko bo Igor pomočnik, bo lepo zaslužil. Tako se je domislil Hribar. »Ne morem razumeti tistih, ki jim trpi družinski ugled, ako gre njihov sin za vajenca ali hči za vajenko.«

S fantom se je napolil k prvemu mojstru. »Ne morem ga sprejeti, imam že dovolj vajencev,« se je izmikal mojster, čeprav sta ga potem, ko sta odhajala po cesti, videla, kako sam pometa delavnico.

Tako je bilo tudi pri drugem in tretjem, dokler nista Hribarja potrkala pri znanicu, ki mu obrt dobro gre. »Odkrito vama povem, z vajenci imam zgubo, preveč me stanejo...«

Kot kaže, bo Igor povzročal staršem preglavice še tja do jeseni in morda še prihodnje leto, ali pa se bo Hribar opogumil in pritisnil na gumb, katerega se poslužil le v največjih težavah: dobri in vplivni znanci bodo morda pomagali, da se bodo sinu odprla vrata kake šole...

Ko se je Hribar bojeval proti sovražnikom, si prav gotovo ni mislil, da se bo moral čez dvajset let ubadati s takimi skrbmi glede prihodnosti svojega otroka... Z. C.

Praznovanje v Trziču je bilo vsebinsko bogato

V spomin na prvi spopad z Nemci in na prvih osem žrtev iz vrst trziških in okoliških prvoborcev, ki so padle 5. avgusta 1941 pod Storžičem, Tržič vsako leto slavi svoj praznik. To praznovanje je bilo letos izredno širokopotezno, vsestransko in vsebinsko bogato.

Ze teden pred tem so se vrstile športne in kulturne prireditve, izmed katerih naj omenimo predvsem uprizoritev dramatisirane priredbe Finžgarjeve mojstrovine »Pod svobodnim soncem«. Pri tem je sodelovalo nekaj sto ljudi. Delo so prikazali na prostem. Uprizoritev, ki je v soboto doživela ponovitev, je bila uspešna proti vsem pričakovanjem.

Na dan pred 5. avgustom je bilo še troje dogodkov: v muzeju so odprli razstavo partizanskega slikarja Vito Globočnika, ki je trziški rojak, dalje so odprli hišo oz. sobo ljudskega pesnika in kolarja Vojteha Kurnika, razen tega pa je bila tudi slavnostna seja družbeno-političnega zbora občinske skupščine.

Vito Globočnik je bil znan partizanski slikar, ki ga poznamo po številnih slikah, predvsem grozljivih grafikah, s katerimi razkrinkuje netilce vojne, zločince in morilce. Znana je njegova mapa »Herrenvolk«. Globočnik je umrl že 1946. leta, star komaj 26 let, vendar je njegova zapuščina zelo obsežna, saj je ostalo po njem nad 300 del, ki jih je ustvaril v skopih

štirih letih. Vito je bil že pred vojno skojevec, kar je postal v Ljubljani, kamor se je bil z materjo priselil iz Trziča. Takoj po okupaciji se je pridružil uporu, nakar so ga aretirali in odpeljali v internacijo. Imel je srečo, da je tam našel na nekakega rez. oficirja, ki je bil slikar in profesor. Ta je v Vitu spoznal velik talent in mu ne le omogočil slikanje, temveč mu je dal tudi strokovne napotke. Zato imamo iz teh časov tudi precej njegovih del, ki jih je ob kapitulaciji Italije prinesel s seboj ali pa jih je rešil kako drugače. Potem ko mu je 1943. leta končno uspelo priti v partizane, je prešel pot od mitraljezca do komisarja čete in bataljona, nakar je bil dodeljen propagandnemu odseku 18. divizije, kasneje pa je postal vođa kulturno-prosvetne sekcije VII. korpusa. Leta 1945 so ga poklicali v atelje Centralne tehnike, kjer je prišel v stik z Nikom Pirnatom, Francetom Miheličem, Božidarjem Jakcom, Doretom Klemenčičem in drugimi mojstri. V tej šoli se je samouk Globočnik izoblikoval v pomembnega slikarja in grafika. Tako je nastal obširen in tudi kvaliteten opus umetniških del, da se človek čudi, saj je Globočnik umrl tako mlad in oslabljen. Vsa pohvala prirediteljem in pripravljalcem razstave, da so počastili velikega trziškega rojaka, ki je vse od vojne znan širši slovenski in jugoslovanski javnosti.

Rojstna hiša ljudskega trziškega pesnika Vojteha Kurnika (1826-1886) je tudi zelo lep primer stare ljudske arhitekture. Ta stavba je med najstarejšimi v Trziču, zato jo zdaj varuje, ureja in restavrira gorenjski medobčinski zavod za spomeniško varstvo. Na slavnostni seji, ki ji je poleg odbornikov in drugih gostov prisostvoval tudi star trziški znanec, nekdanji internanec v taboriščni podružnici Mauthausna v Podljubju Jean Francois Chaffin, zdaj član uredništva revije Paris-match, je imel govor predsednik občinske skupščine Tine Tomazin. Z jasnimi besedami in številnimi prikazali dvajsetletno rast občine, kjer je zaposleno skoraj vse: od 11.700 občanov je zaposlenih nekaj čez 9000. Samo ta številka dokazuje, kako ustvarjalna in delovna je trziška občina. Občina, ki obsega razmeroma majhno območje, ima pa pomembna čevljarstvo, usnjarsko, tekstilno in drugo industrijo, je dala čez 300 žrtev, ki so padle za svobodo, v boju za uničenje fašizma.

Naslednjega dne je bilo še srečanje in sprejem prvoborcev na občinski skupščini. V nedeljo, 8. t. m., pa se je zbralo mnogo trziških občanov na otvoritvi planinske ceste k domu pod Storžičem, kjer je bila tudi komemoracija pred spomenikom prvih padlih borcev.

Pri prireditvah je sodelovala tudi trziška godba na pihala. Naj posebej omenimo, da je ta glasbeni kolektiv, pomlajen s številnimi mladinci, vreden vsega priznanja. Želimo, da bi marljivo vadil tudi v prihodnje in sodeloval pri takih in podobnih prireditvah. Hkrati želimo, da bi stari in podobna praznovanja tudi v prihodnje posegala praktično v sodobni čas in probleme, sloneč na revolucionarnih osnovah delovnega ljudstva.

Na koncu naj omenimo tudi 65 strani obsegaajoči zbornik z naslovom »Tržič 1945-1965«. Uredila sta ga Jože Rakovec in Edo Roblek s pomočjo uredniškega odbora in ostalih številnih sodelavcev. Zbornik je poudaril predvsem povojno rast mesta in okolice ter s svojo tematiko nekako nakazal, kaj naj bi prinesel obsežnejši zbornik v prihodnjih letih. Zlasti obdobje pred NOB in medvojni čas čakata široke, obsežne in natančnejše obdelave. Sicer pa vsa pohvala tistim, ki so poskrbeli za to, kar je izšlo ob letošnjem praznovanju.

JOZE ZUPANČIČ

IVAN JAN

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

Dve nenavadni srečanja z bežečimi Nemci

Devetega maja 1945. leta, ko so enote komande mesta Bled osvobodile ta turistični kraj, so se še ves ta dan bili ogorčeni boji na jugovzhodnih pobočjih naselja Dobe in Betina tik nad Savo Dolinko v smeri proti Lescam. Sovražno topništvo, razporejeno na nasprotnem bregu po igrišču za golf, je neprestano obstreljevalo partizanske položaje in povzročilo precej škode na hišah in lisičji farmi ob robu gozda tostran reke. Bil je to zadnji obupni poskus poraženih nacistov, zavarovati proggo, po kateri so se noč in dan valili težki transporti, namenjeni v Avstrijo.

Spričo nezadostnega števila naših borcev — redne enote JA — še niso prodrele — ni bilo moč goče zajeti vse te množice be-

zaplenjenem avtomobilu takoj odhitel proti Lescam. Previdno so zapeljali vozilo za bližnjo hišo in komandant sam je o vzprejšanju stopil na postajni peron. Na progi je zagledal oklopni vlak, za njim pa dolgo kompozicijo, polno vojaštva. Tudi na vzporednih tirih so stale nabito polne kompozicije — s transporti vojaštva in opreme. Partizanskemu komandantu ni bilo lahko ob pogledu na vrvež, ki ga je obdajal z vseh strani, pri tem pa nikjer v bližini ni bilo niti enega samega oroženega odredka njegove enote. Kot bi se odpravil v levji brlog. Kljub temu je tvegala. Zahteval bo od poveljnika transporta brezpogojno vdajo. Nekaj si je izmislil, da ga bo prisilili.

Ob lokomotivi oklopnega vla-

priprtilih vek pa so mu švigali strupeni pogledi. Opogumljen s prisotnostjo svoje drhali je iznenada zakoračil naprej, odsekano zaklel in sunkoma zgrabil titovko z zvezdo na Fabjanovi glavi. V histeričnem krču je zmečkal kapo in jo z vso močjo treščil na tla.

Med vojaštvom je završalo, kot bi mednje udarila bomba. »Bravo, bravo!« so maščevalno vzklknili zmedeni oficirji svojemu generalu za ta njegov nepricačavano odločen ukrep.

Toda že naslednji trenutek so še bolj iznenadeni obstali kot pribiti in neumno pogledovali okoli sebe. V delčku sekunde, koilker je trajalo vse to presenečenje, ki ga je izzvalo generalovo dejanje, je Fabjana zmanjkalo za bližnjim vogalom

vojaki utrujeno pohajkovali po peronu in vzdolž proge. Nekateri so dremali, zlekneni na svojih plaščih s culami in nahrbtniki pod vzglavjem, ali pa s praznimi očmi strmeli v nebo. Okoli njih se je širil kiselkast duh po znoju in umazaniji. Na njihovih neobritih obrazih ni bilo niti sence odločnosti in ponosa, ki bi pričal, da so še večeraj predstavljali najbolje organizirano vojaško silo na svetu. Tu in tam so polglasno kramljali, brezvoljno kot ljudje, ki še nikdar nikomur niso storili nič hudega in bi zaslužili prej sočutje kot prezir.

Na drugi strani perona pred postajnimi uradi, posebej od vojakov, so v krogu zbrani okoli generala, brčkone našega znanca iz Lesc, stali oficirji. Vsi so bili oboroženi s pištolami in oprtani z vojaškimi torbicami in daljnogledi. Ne raneč se za svoje vojake, so razburjeno razpravljali o svoji usodi. Vzbujaali so videz izgubljene ekspedicije v neprehodni džungli, ki ne pozna izhoda.

Nestor in Lado sta nekaj trenutkov opazovala izza vogala in razmišljala, kaj bi bilo najbolj pametno ukreniti. Nikakor jima ni šlo v račun, da so ostali oficirji — verjetno zaradi prizanesljivosti terencev ali prešibkih zaščitnih enot — še vedno oboroženi.

»To švabsko elito pa res ne bomo pustili, da jo bo popihala z orožjem,« je odločno sklenil Lado. Nestor je bil tudi takoj za to. Na peronu se je medtem kot naročen znašel neki železničar. Nestor ga je poklical k sebi in mu naročil: »Pojdi k tistim oficirjem in jim povej, da ukazujemo, da morajo v petih minutah odložiti vse orožje in vojaško opremo na kup.« Preplašeni možakar je nekaj časa okleval, nerodno popravljal kapo, zapenjal in odpenjal gumbe na zamaščeni bluzi in sledilni le privolil, da bo pretolmačil ukaz. Negotovo se je približal oficirjem, ki so medtem že opazili oba partizana z naperjenima brzostrelkama. Po kratkotrajnem medsebojnem prerakanju so oficirji napotili železničarja nazaj k obveščevalcema. S prizadetno užaljenostjo so drug drugemu nekaj hiteli dokazovati in predrzno s strani pogledovati na partizana.

»Gospodje oficirji so rekli, da bodo zadržali svoje orožje,« je nerodno javljal tolmač. »Pravijo, da bi partizani že lahko vedeli, da imajo častniki po mednarodnih vojnih pravilih pravico zadržati osebno orožje.«

Scene med partizanima in oficirji so začele vzbujaati zanimanje tudi do tedaj ravnodušnih vojakov, ki so ležali blizu prizorišča dogodka. Nekateri so vstali in radovedno strmeli v partizana in gručo oficirjev, loveč na ušesa vsako besedo. V njihovih pogledih ni bilo več obnega sledu o kakšni sovražnosti, prej bi rekli, da so privoščili svojim predpostavljanim, da sta jih partizana zvela v precep.

Nestor in Lado se seveda nista dala pregovoriti. Ponovno sta naročila železničarju, naj gospodom oficirjem pretolmači njuno odločno zahtevo, da brezpogojno oddajo svoje orožje, ker se nimajo kaj sklicevati na mednarodno pravo, ki ga nemška vojska nikdar ni spoštovala, še manj pa izvajala. »Sicer pa nimamo časa za kakšna pogajanja,« je strogo vzrožil Lado in zapretil: »Ce se oficirji takoj ne bodo pokorili ukazu, jim bomo orožje vzeli s silo. Ves sektor okoli postaje in proge je obkrožen od naših enot.« Seveda ni bilo ne duha ne sluha o kakšni naši enoti v bližini, razen šoferja Zdravka, ki je že nestrpnost sedel v avtomobilu in čakal svoja tovariša.

Ko so Nemci uvideli, da upornim partizanom ne bodo prišli do konca, so nejevoljno začeli odpenjati svoje pasove in jezno odmetavati orožje in daljnogleda na kup. Oba partizana sta s pripravljenima brzostrelkama budno pazila, da ni kdo kaj utajil ali napravil kakšen sumljiv gib.

Vojaki, ki so ves ta čas molče opazovali zanje malo nenavadno razoroževanje svojih oficirjev, so nenadoma vsi oživelili. Začeli so se glasno smejati in ploskati v zrak odobravanja. Obveščevalca, ne meneč se dosti za ene in druge, sta hladnokrvno pobrala plen in ga mirno skozi špalir nemških vojakov odnesla v svoj avtomobil.

JOŠT ROLC

žečega vojaštva in zapleniti ogromne količine opreme in orožja, natovorjenega na transportih. Vse je bilo odvisno od naključja, predvsem pa od iznajdljivosti naših borcev. Nič nenavadnega ni bilo v tistih dneh zmešnjave in negotovosti, če so se partizani srečavali z oboroženimi Nemci in pri tem ni počil niti en strel.

Kljub razsulu, ki je bilo slehernemu vojaku jasno, so se okupatorjevi oficirji obnašali na moč samozavestno, ko da gre le za običajen frontni premik in ne za popoln poraz. V takšnih okoliščinah je morala tudi partizanska komanda na Bledu hitro in previdno ukrepati, če je hotela preprečiti umik čim večjemu številu sovražnega vojaštva.

Dopoldne, ko je prejel obvestilo o prispelem transportu na železniško postajo Lesce, je komandant mesta Niko Fabjan s tremi oboroženimi spremljevalci

ka se je nervozno prestopal za jeten general v družbi svojih pribočnikov. Zlati našivi na njegovi uniformi in ukazujoče kretnje so dale slutiti, da bo brčkone prav z njim treba stopiti v stik, je sklepal Fabjan. Bil je že tako blizu, da je slišal njegovo povelja, ki pa jih ni razumel. Vsekakor je moralo biti govora o umiku proti Jesenicam, ker so se vsi okoli generala zbrani oficirji ozirali v to smer, pri tem pa nihče ni opazil partizana, ki je v naslednjem trenutku stopil mednje. Nenadoma se vsi odmaknili od svojega generala, ko da želijo narediti prostor čudnemu prišleku, presenečeni in radovedni hkrati, kaj želi.

Fabjan je čutil na sebi kot nož ostre poglede, vendar je odločno stal pred generalom. Njuna pogleda sta se za hip ujela. Presenečeni nacist je zlobno priprl trepalnice in nemo čakal. Samozavestno se je področil in izzivalno pozibal na prstih, kot bi to počenjal zaradi dolgačaja.

»V imenu partizanske vojske zahtevam, da brezpogojno odložite vse orožje in opremo,« je v slabi nemščini skušal zapovedati komandant Fabjan. »Partizanska vojska vas je obkolila...« je lagal in z rokami pokazal, kje naj bi bile partizanske enote. »Nemčija je kapitulirala!« je hotel prepričljivo opravičiti svoj ultimatum. Toda general ni bil preveč naiven. Čeprav je slabo razumel Fabjanovo polomljeno nemščino, je prav gotovo slutil, da mu ta nekaj preti.

Na peronu pred kompozicijo se je začelo zbirati vedno več oficirjev in vojakov, ki so iz radovednosti izskočili iz vagonov in se nevarno približevali gruči okoli partizanskega in svojega poveljnika. Med njimi je bilo veliko črnotelih in širokoličnih Cerkezov, ki so prežali kakor krvoločne zveri, pripravljene vsak hip zgrabiti osamelega partizana. Fabjan se je vsako sekundo bolj zavedal skrajno nevarnega položaja. Zdjaj mu ni preostalo drugega, ko da se vda v usodo in čaka na razplet. Moral je tvegati. Sekunde so bile neskončno dolge, general pa je trdozatratno molčal, kot bi razmišljal. Neobrita lica so dobivala vse bolj škrlatno barvo, iz

Ob pripravah za izdajo zbornika v Litiji

V Litiji pripravljajo poseben uredniški odbor občinskega združenja borcev izdajo spominskega zbornika. Na nekaj sejah, ki jih je vodil predsednik tovariš Janez Petje, domačin iz Zavrstnika pri Litiji, so določili posamezne teme, ki naj bi prisile v zbornik.

Kazprave na sejah uredniškega odbora pa so odprle še mnoga zanimiva področja, ki bi jih bilo vredno urekator obdelati in zbrati gradivo, dokler domačini, člani Zveze borcev, še kaj pomnijo o podrobnostih.

Predvojnja peta kolona v Litiji je bila organizirana tako spretno kakor maločlovek drugod. Zato so zložili okupatorji nastančeni seznam vseh domačinov in okolčanov, ki so bili sovražni nacizmu. Prav zato so bile že prve aretacije, ki jih je izvedel gestapo ob svojem vdoru v Litijo, v odstotkih tako velike, kakor v nobenem drugem kraju na ozemlju, ki so ga šteli okupatorji za občinsko in koroško. O tem lahko pričajo listine prvih aretrancev v Begunjah, kamor so privedli prve zapornike.

Dolžnost litijskega muzeja NOB, krajevnih odborov ZB in občinskega odbora ZB v Litiji je, da zberajo in uredijo vsa znana dejstva in ohranijo podatke o divljanju nemških motogotev, zlasti pa takratnega proslulega nemškega župana petokolona inž. Ernesta Puschmanna, ki je služboval pred vojno kot upravnik graščine Slatina in je imel v našem kraju več zapornikov.

Prve aretacije je izpeljal gestapo točno mesec dni po vdoru v Jugoslavijo, dne 6. maja 1941. ko se je večina Litijanov že vrnila z raznih front stare Jugoslavije spet domov. Ze prvi dan so napolnili vse celice takratnega sodišča (danes je v tej stavbi osemletka).

Dva dni kasneje so odpeljali litijske zapornike v neznanu. Kamion se je ustavil v koncentracijskem taborišču Begunje. Tja so dovažali zapornike kot talce iz vseh večjih krajev Zasavja in Gorenjske. Vsaka soba bivaše ženske kaznilnice je postala posebna skupina, v nemškem jeziku Belegenschaft. Prvo »belegenschaft« so tvorili Tržičani, ki so prišli v Begunje že 2. maja 1941. Njim so sledili Ločani, zatem zaporniki iz Kranja in Litije. V tej »belegenschaft« je bil tudi avtor teza zapiska. Prvemu vatu je sledilo še več skupin iz vseh večjih krajev na Gorenjskem. Nemci so menili, da bodo množične aretacije prestrašile domačine, da jih bodo tako ukrotili. Toda odporniško gibanje je kljub temu nezadržno raslo.

V nedeljo, dne 8. avgusta, so se pod Storžičem, pri spomeniku padlim prvim partizanom na trziškem območju zbrali številni Tržičani in gostje. Ob tej priložnosti so udeleženci spopada pripovedovali svoje spomine na usodne dogodke pred 24 leti. Na sliki: Nekaj preživelih udeležencev spopada 5. avgusta 1941 pred spomenikom

Vojaške zanimivosti

• Nova municija

Neko ameriško podjetje je začelo izdelovati novo vrsto municije za razna konvencionalna orožja.

Municija za minomete kal. 81 mm ima dvakrat močnejši rušilni učinek v primerjavi z dosedanjim municijo, pa tudi doseg minometalcev je precej večji. Izdeluje tudi novo municijo za bazuke kal. 40 milimetrov in lahke protitankovske topove (LAW), pripravljajo pa še municijo za minomete kal. 107 mm.

Vse izboljšave so dosegli tako, da uporabljajo močnejšo eksplozivno polnitev, posebno konstrukcijo mine (granate) in izpopolnjene vžigalnike.

Hkrati z minami in granatami pa izdelujejo tudi ročne bombe in protipehotne mine z mnogo močnejšim rušilnim učinkom, kot pa je to bilo doslej.

• Italijanska vojska in tradicija

Kaže, da Italijani zelo cenijo tradicijo tudi v vojaških zadevah. To je videti predvsem po nazivih posameznih enot in po številnih polkov in čet. Razen tega so Italijani ohranili tudi še bersaljerne, alpince in karabinjerje.

Bersaljerske (kolesarske) enote spadajo v kopenski vojski med najbolj priljubljene izmed vseh enot. Ustanovili so jih, ko je bilo čutili potrebo za čimbolj gibljivimi enotami, vanje pa so vključili elitno moštvo. Kasneje so bersaljerske enote postale motorizirana pehota, sedaj pa so oklopna pehota v oklopnih divizionih.

Alpinci, kot je to primer tudi v drugih vojskah, so udarne enote. Po drugi svetovni vojni so jih reorganizirali v pet samostojnih brigad, imajo pa jih predvsem ob avstrijski meji. Vsaka izmed teh brigad, ki so skoraj povsem motorizirane, ima po en pehotni polk in polk gorske artilerije, padalski vod in še nekatere druge enote. V alpskih brigadah je po kakih 8000 mož.

Karabinjerske enote so nastale iz lahkih italijanskih konjeniških enot Napoleonove vojske, ki so jih 1814. leta spremenili v žandarmerijo. V vsaki italijanski pokrajini imajo, načelno, po eno karabinjersko legijo. Razen varnostne službe po vaseh in delno, skupno z milico, tudi po mestih, skrbe za neposredno varstvo meje itd. To pa je hkrati edini italijanski rod vojske, ki ima ne le oklopne in zračnodesantne enote, temveč tudi konjenico.

V italijanskih oboroženih silah je kakih 400.000 mož, od tega 237.000 v kopenski vojski, 40.000 v letalstvu in 75.000 v karabinjerskih enotah.

Osnova sodobne protiletalske obrambe so

RADARJI IN RAKETE

Med polnitvijo raketnih izstrelkov »zemlja-zrak« z gorivom morajo vojaki, ki so zaposleni pri tem opravilu, imeti posebne zaščitne obleke in plinske maske, kajti gorivo je nenavadno strupeno

Na področju bojnega letalstva so v zadnjem desetletju dosegli ogromen napredek. Letala, predvsem bombniki, imajo kot svojo poglavito oborožitev, namesto mitraljezov in bomb, raketne izstrelke tipa »zrak-zemlja«, katerih konice so napolnjene ne le s klasičnim, temveč tudi z jedrskim razstrelivom. To je izredno povečalo udarno moč letalstva. Hkrati s tem pa se je zelo povečala tudi hitrost letal. Prišlo je že do tega, da sedaj že nekaj letal, oboroženih z raketnimi izstrelki, lahko povzroči enako škodo, za

kar je med drugo svetovno vojno bilo potrebno še na stotine bombnikov.

To pa, po drugi plati, zahteva nove načine obrambe pred zračnimi napadi. V te namene uporabljajo najrazličnejše tehnične dosežke in sredstva, ki jih imajo na voljo.

Protiletalski topovi niso več poglavito obrambno orožje za zavračanje zračnih napadov

in imajo le še pomožno vlogo. Največ lahko koristijo avtomatski protiletalski topovi manjše-

ga kalibra. Najučinkovitejše in najpomembnejše orožje za boj z nasprotnikovimi letali pa so raketni izstrelki »zemlja-zrak«, ki so zmožni zadeti celo najhitrejša letala na velikih višinah. V dopolnitev raketam pa uporabljajo nadzvočne reakcijske lovce-prestrelalce, ki so tudi oboroženi z raketnimi izstrelki, čeprav lažjimi, manjšimi in s skromnejšim dosegom. To so tako imenovani izstrelki tipa »zrak-zrak«. Na prvomajski paradni smo ugotovili, da je s to vrsto vojne tehnike oborožena tudi naša vojska.

Vse to, ne glede na dovršenost, pa še ne bi moglo biti uspešno, če ne bi bilo povezano v nedeljivo celoto.

Najpomembnejši činitelj te obrambne celote je sistem opazovanja in poveljevanja

Če sistem opazovanja in poveljevanja ne bo deloval, kot je treba, potem ni moč pričakovati zadovoljivih rezultatov celo v primeru, ko bi imeli na voljo najboljše dirigirane izstrelke in letala.

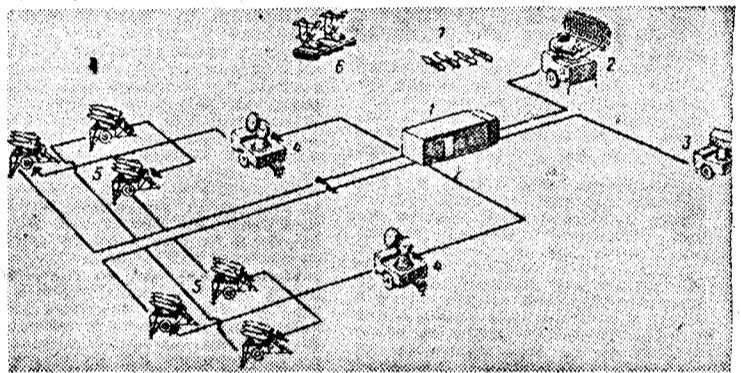
Sistem za opazovanje zračnega prostora in poveljevanje nad letalstvom in raketami sestavlja omrežje radarskih postaj in vizualnih opazovalnih postaj, ki so prek telefonov, teletipov in radia v nenehni zvezi s središči službe VOJIN (»vazdušno osmatranje, javljanje in navodjenje« — zračno opazovanje, obveščanje in usmerjanje). Vsako tako središče je odgovorno za obrambo ustreznega ozemlja pred zračnimi napadi.

V teh središčih, kakor tudi v glavnem središču službe VOJIN za vso državo, skrbno spremljajo razmere v zraku. Podatki o ugotovljenih nasprotnikovih letalih in o poletih lastnih letal prihajajo z vseh strani. Na velikih kartah je s posebnimi svetlobnimi znaki označena pot vsakega posameznega letala. Medtem pa elektronski računski stroji že ugotavljajo, katera raketna enota in kdaj lahko začne

treba izvesti bojno nalogo. To sliko posredujejo v divizion iz središča službe VOJIN. Včasih pa sporoče o situaciji v zraku kar s šifrirano teletipersko brzozavko ali pa celo s kratkim telefonskim pogovorom.

V divizionu takoj nato vključijo opazovalni radar, ki »vidi« 200 do 300 kilometrov daleč. Štab diviziona potem samostojno spremlja položaj v zraku. Glede na to, da je v divizionu več raketnih baterij, morajo v štabu diviziona s pomočjo elektronskih računskih strojev ugotoviti, katera baterija naj odpre ogenj po sovražnikovem letalu, ki morda nosi jedrsko bombo ali jedrsko raketo.

Brž ko je to vprašanje rešeno, posredujejo poveljstvu baterije vse potrebne podatke. Tudi baterija ima svoj opazovalni radar, s katerim spremlja cilj. Nato komandir baterije določi, kdaj in kam je treba usmeriti raketo — eno ali dve. Rakete je treba voditi prav do cilja, ki je zelo hiter in stalno menja svoj položaj, kajti le tako ga bo moč zadeti. To je naloga usmerjevalnega radarja. Raketa leti v nevidnem elektromagnetnem snopu radarja, posebne naprave, ki jih ima, pa ji preprečujejo, da bi izskočila iz snopa. Zato raketa leti naravnost proti cilju. Zgrešiti v zadnjem delu poti pa ga ne more tudi zato, ker je v raketo vgrajena tudi naprava za samousmerjanje. Ta se orientira

BOJNA RAZPOREDITEV RAKETNE ENOTE: 1 — komandno mesto; 2 — opazovalni radar za visoke cilje; 3 — opazovalni radar za nizke cilje; 4 — radar za »osvetljevanje« cilja; 5 — izstrelišča raket; 6 — parkirišče za transportna vozila; 7 — skladišče raketnih izstrelkov

streljati po nasprotnikovih letalih. V primeru, ko v ustrezni smeri ni dovolj raket, pa bo stroj izračunal, kdaj in s katero letališča morajo vzleteti nadzvočni prestrelalci, da bi lahko napadli in sestrelili nasprotnikovo letalo. Vse to je treba izračunati že v nekaj sekundah.

Čas za organiziranje obrambe merijo s sekundami in z minutami

V hipu, ko so si v središču VOJIN povsem na jasnem, ukazujejo ustrezni enoti raket »zemlja-zrak« ali letalski enoti, naj zavrne zračni napad. Tako nalogo, denimo, poverijo divizionu dirigiranih raketnih izstrelkov »zemlja-zrak«. Na komandnem mestu tega diviziona se na transparentni karti pokaže tisti del zračnega prostora, kjer je

po toplotnih (infra rdečih) žarkih, ki prihajajo iz letalskega motorja ali pa po odbitih radarskih žarkih. Vsaka baterija ima namreč še poseben radar za »osvetljevanje« cilja z elektromagnetskimi žarki.

Zato pa skoraj vsaka raketa zanesljivo zadene svoj cilj

Taki rezultati so možni seveda le tedaj, če radarji v redu delujejo, če je moštvo pravočasno napolnilo rakete z gorivom in če elektronske naprave v raketah nimajo nobenih okvar.

Iz vsega tega je moč zaključiti, da je sodobna obramba pred zračnimi napadi zelo zamotana zadeva in da gre pri tem za ogromen sistem, pri katerem je zaposleno mnogo visoko specializiranih oficirjev, podoficirjev in vojakov.

Partizanska iznajdljivost **SLAVONSKI METALEC OGNJA**

Slavonski partizani pogosto niso imeli ustreznih tehničnih sredstev za osvajanje sovražnikovih postojank in so si zato morali pomagati z najrazličnejšimi improvizacijami. To še prav posebej velja za začetek 1943. leta, ko je sovražnik — v strahu pred močnimi napadi partizanskih enot in nepričakovanimi naskoki njihovih bombniških skupin — začel obdajati svoje postojanke tudi z betonskimi bunkerji, žičnimi ovirami, minskimi polji in oklopnjaki.

Orožje, s katerim so takrat bili partizani oboroženi — puške, ročne bombe in puškomitraljezi, ni bilo več enakovredno tako krepki in dovršeni sovražnikovi obrambi. Kljub temu pa so slavonski partizani iznašli zelo zanimivo in učinkovito

orožje tudi za bojevanje v novih razmerah.

Naši borci so imeli veliko težav z žičnimi ovirami, v katerih je bilo najti tudi mine. Z ročnimi bombami skoraj ni bilo moč razbiti teh ovir, ker so se bombe navadno skotalile preveč daleč od žice. Tako je prišlo do izuma, ki so ga borci imenovali »partizanska nogavica«. Razstrelivo so ovili s čunjo ali pa ga vtaknili kar v nogavico. Vžigalno vrvico so prav tako ovili z nogavico. Postopek pri miniranju pa je bil naslednji: takoj, ko so prižgali vžigalno vrvico, so od enega do štirih kilogramov težko mimo vrgli proti žičnim oviram. Nogavica ali čunja se je zataknila za bodečo žico in bomba je obvisela na oviri,

s tem pa je bila zajamčena tudi učinkovitost eksplozije.

Ponekod so čistili žične ovire tudi s pomočjo kakih deset metrov dolgega droga, na katerega konec so pritrdili razstrelivo in vžigalno vrvico. Borec bi se ponoči skrivoma priplazil v neposredno bližino žične ovire, potisnil izpod žice svoj drog in prižgal vžigalno vrvico. Takoj nato bi drugi borci, ki so v bližini čakali na eksplozijo, skozi prehod v ovirah jurili in osvojili utrdbo. Tak primer je bil ob napadu na Ludbreg in Grubišno polje 1943. leta.

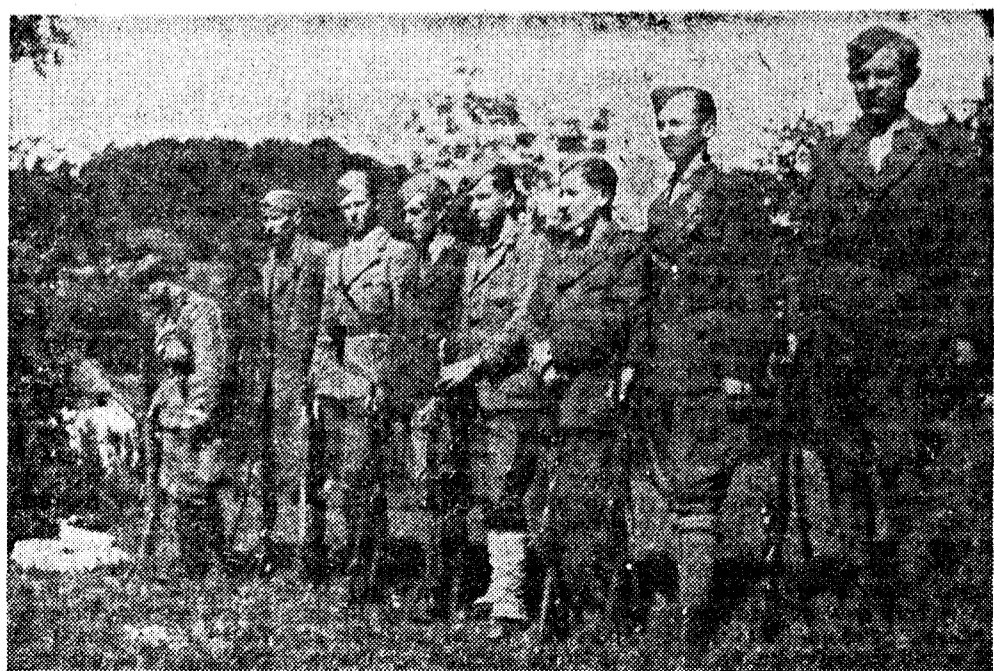
Še zanimivejši je tako imenovani slavonski metalec ognja. To ni nič drugega kot navadna škropilnica za škropljenje vinske trte, ki je ni težavno predelati v metalec ognja z domoto kakih deset metrov. S takimi metalci ognja so zažigali bunkerje in druge utrdbne, ki jih ni bilo moč kako drugače osvojiti.

Ideja o izdelavi metalcev ognja je vznikla v štabu 4. slavonske divizije. To je bilo konec januarja 1943. leta, in sicer po drugem napadu na progo Beograd—Zagreb. Takoj nato so začeli prek narodnoosvobodilnih odborov zbirati vinogradniške škropilnice, ki so jih, po malenkostni predelavi, polnili z bencinom.

Za rušenje tistih stavb in bunkerjev, ki se jim z metalcem ognja ni bilo moč dovolj približati, so uporabljali tako imenovano »Hrvatovo kroglo«. Napravili so jo tako da so dve čeladi napolnili z razstrelivom, ju zavarili in zavalili proti cilju. Krogla je ob objektu zastavila in ga s svojo eksplozijo porušila ali hudo poškodovala. Prvič je to napravo uporabil Josip Antolović v začetku 1944. leta ob napadu na Garešnico.

V tistih časih je bil med Slavonci zelo znan tudi »štirinožni čistilec min«. Vendar pa to ni bil slavonski izum, saj so tudi v drugih krajih uporabljali živali za čiščenje minskih polj. V Slavoniji se je to zgodilo prvič 1. februarja 1943. leta med boji za Pakrac. Takrat je rezerva 4. divizije gnala pred seboj skozi gozd, ki je bil miniran, nekaj krav in volov. Mine so pod njihovimi nogami eksplodirale, borcem, ki so šli zadaj, pa niso mogle več škodovati.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Kdo pa so ti mladi fantje? Samo eden med njimi je starejši (z brkami), drugi pa so vsi še mladeniči. Po kapa in obleki sodeč so bili fotografirani leta 1944 ali v začetku leta 1945. Morda kakšna patrulja? Pomagajte nam ugotoviti!

Soško gozdno gospodarstvo TOLMIN

čestita ob dvajsetem jubileju osvoboditve vsem poslovnim prijateljem, delovnim kolektivom in nekdanjim borcem NOV.

DOPIŠNIK KAHSKEGA LISTA »AL MUSAVERA« OPISUJE, KAKO SE JE PREBIL V STANLEYVILLE, KI GA JE BIL COMBE SPREMENIL V TRDNJAVO.

Med kongoškimi uporniki

Sploh ni važno, kako smo prišli do Stanleyville. Važno je le to, da smo sedaj pred mestom, potem ko smo od Kaira do sem prešli šest tisoč kilometrov dolgo pot, od tega tri tisoč kilometrov čez džunglo. Spočetka smo v karavanji imeli štiri avtomobile. Ker pa so se drug za drugim kvarili, nam je navsezadnje ostal le še eden.

Pridružili smo se uporniški skupini, ki se je morala s posebno nalogo prebiti v mesto. Prebijati pa se je bilo treba skozi pravo Maginotovo linijo najemniških opazovalnic na drev-

krdela nilskih konj. Spremljevalec me je skušal pomiriti:

»Nikar se ne boj. Nilski konj ne napada človeka, če ga ta ne vznemirja. Razen tega pa tam, kjer je toliko teh živali, ni krogodilov. Zato je nilski konj naš najboljši zaveznik.«

Pred Stanleyem sem se oblekel v zambalo, oblačilo, ki ga nosijo muslimanski trgovci iz Čada, katerih tu ne manjka. V tej obleki in v spremstvu dveh kurirjev v uniformah Combejevih vojakov se nisem preveč razlikoval od drugih, le da je bila moja koža nekoliko svetlej-

ša, smo se počeno ustrašili. Bil pa je le človek, ki smo ga pričakovali.

Uporniški kapetan, ki je bil sicer Combejev vojak na letališču, nam je prinesel poročilo o številnem stanju in oborožitvi Combejeve vojske v Stanleyville: šest črnih bataljonov s kakimi 4000 možmi, poldrugi bataljon belih najemnikov, metelci, poljska artilerija, protiletalske baterije, lahka oklopna vozila, letala...

Zvečer smo se vrnili po isti poti, po kateri smo bili prišli. Nato so nam uporniki dali ka-

to je v Butuju. Ko sem polkovniku to povedal, me je odpeljal v misijonarsko cerkev. Tam sem vse »poklane« našel žive in zdrave. Največ je bilo Belgijcev. Vodja misije mi je pojasnil:

»Tu smo prostovoljno. Prepričani smo, da imajo uporniki prav, ko se bore za osvoboditev svoje dežele. Pomagamo jim, kolikor pač moremo. Za borce pečemo kruh, ranjencem pa nudimo prvo pomoč.«

Misijonarji so zahtevali, naj jih slika s polkovnikom, da bi tako postavili na laž trditve leopardvillskega radia.

V skladiščih sem opazil na stotine ton bombaža, kave in kavčuka.

»Samo v Vzhodni provinci imamo 250.000 ton bombaža, 1600 ton kave, 3000 ton kavčuka in več sto ton slonove kosti. Vendar pa vsega tega še ne moremo pripeljati do kupcev.« mi je pojasnil major Bonifas, desna roka polkovnika Makundua.

Na svidenje v Leopoldvillu!

Polkovnik nam je povedal, da je Combe moral v Zahodni Nemčiji in Južni Afriki iskati novih najemnikov, da bi zaustavil ofenzivo upornikov. Sedaj ima več kot enajst tisoč belih plačancev.

Najin pogovor je prekinilo zvonjenje telefona. Sporočili so, da je sovražnik ponovno na več krajih krenil v napad. Nad mesto so prileteli trije bombniki. Eden izmed njih je bil sestreljen, druga dva pa sta z bomba-mi porušila železniško postajo, nato pa se oddaljila.

Polkovnik je poslal v smeri, odkoder je prodiral sovražnik, okrepitve, nam pa dejal, naj se pripravimo na pot. Ko smo prispeli že skoraj do sudanske meje, smo zvedeli, da so Combejevi plačanci vdrli v Butu. Polkovnik pa se zaradi tega ni vznemirjal.

»To ni nič,« je dejal. »Ze dvakrat so ga osvojili, pa smo jih še vselej pregnali.«

Na meji smo se poslovili. S tem je bil končan moj tridesedneveni obisk osvobodjenega ozemlja Konga. Ob slovesu mi je polkovnik še dejal:

»Čez dve leti vas bom povabil na obisk v Leopoldville.«

Combejeva letala so uporniško mesto Butu bombardirala tudi z zažigalnimi bombami. Fant, ki ga vidimo na sliki, se je rešil, toda pod ruševinami hiše so ostali njegovi starši in sestra.

ju, minskih polj in reflektorjev, ki so s svojo močno svetlobo dražili živali v džungli.

»Jutri je starejši od večera,« je dejal major Limbu Simon, uporniški komandant tega območja. »Poskušali bomo ob zori.«

Napad na opazovalnico

Nato nam je ob svetlobi baterijske svetilke tolmačil načrt mesta. Stanleyville sestavljajo štiri četrti: Kabudu, Kisanga, Mangubu in Stanley, ki so druga od druge po dva do štiri kilometre narazen. Ob poti, ki pelje južno od Stanleya, leži vojaško letališče, obdano z bodečo žico in minskimi polji. Na vzhodni strani mesta teče reka Kongo, polna krokodilov in nilskih konjev.

Major nam je mogel postréti le s pečenim opicjim stegnom in rižem. Dogovorili smo se še o jutrišnji operaciji, nato pa legli spat.

Zjutraj je major pojasnil svoj načrt še kakih osemdeset močnemu odredu: hodili bodo ob obeh straneh poti, ko pa se bodo približali prvi opazovalnici, bodo začeli streljati. Moj tovariš, ki je fotoreporter, dva kurirja in jaz pa bomo medtem obšli opazovalnico in se vtihotapili v mesto. Enako bomo storili tudi opolnoči, ko se bomo vračali.

Pristopila je še »čarodejka«, mama Marija, in vsakega borca po čelu poškopila z neko tekočino, da bi jih »obvarovala« pred sovražnikovimi krogliami.

Na vsakih sto metrov smo naleteji na kakega »simba« (lev — naziv za upornike), ki nas je z brzostrelko v rokah zaustavil: »Stoj!« Pot smo lahko nadaljevali šele potem, ko smo mu povedali geslo.

Napad na prvo opazovalnico je bil hiter in učinkovit. Kljub temu pa nas ni spremljala sreča. V hipu, ko smo nameravali obiti opazovalnico, se je pred nami, ko da bi zraslo iz tal, pojavilo oklopno vozilo in začelo streljati. Kljub temu se nam je posrečilo, da smo se po umazani vodi enega izmed rokavov reke Konga brez izgub umaknili na varno.

Nenavaden zaveznik

Morali smo spremeniti načrt. Odločili smo se za daljšo, vendar varnejšo pot. Sklenili smo, da bomo Stanley obšli z juga, osem kilometrov od mesta šli čez Kongo, se prebili skozi džunglo vzhodno od mesta, nato pa se ponovno prepeljali čez reko. Bilo nas je štirideset, imeli pa smo le en sam čoln, v katerem je bilo prostora za pet ljudi. Priljučili smo se skupini, ki naj bi reko preplavala. Prav nič prijetno se nisem počutil, ko sem opazoval ogromno reko in

ša in da sem nosil brado. Ljudem, ki sem jih srečeval, sem hladnokrvno odzdravil z »mbuta«. Sumljiv nisem bil nikomur.

Kalipso in ča-ča-ča

Hiša našega spremljevalca je bila le kakih tristo metrov daleč od glavne ulice, ob kateri je največja stavba Stanleyville, hotel »Congo Palace«, trgovine in nočni lokal »Burkuaba«, odkoder je bilo tudi podnevi slišati zvoke kalipsa in ča-ča-ča.

Ko je nekdo potrkal na vra-

mion, ki nas je prepeljal v Butu, pokrajinsko središče na severu. Tu je bil štab komandanta severne fronte polkovnika Ogistena Makundua. Nam na čast je polkovnik priredil svečan sprejem, naslednje jutro pa še vojaško paradu. Vztrajal je na tem, da streljam z vsakim topom, ki so ga peljali mimo nas.

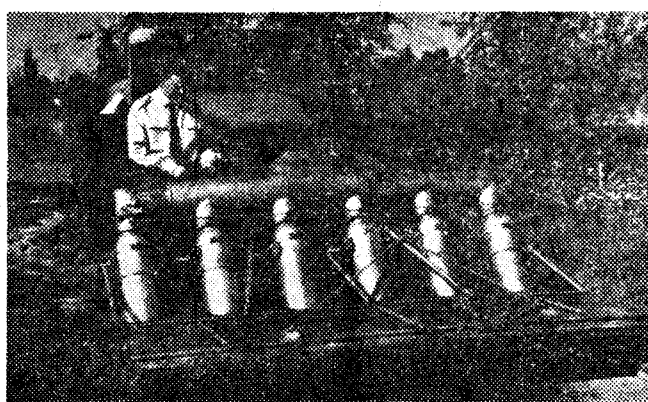
Laži po radijskih valovih

Dva dni poprej je radio Leopoldville objavil, kako so uporniki poklali bele misijonar-

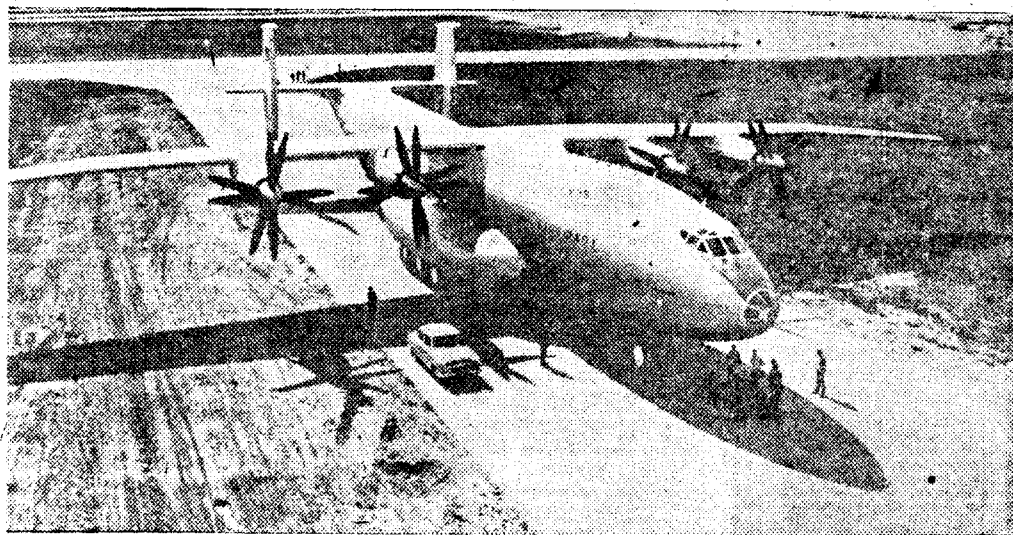

LEDOLOMILEC »TOR«, ki je največja in najmočnejša švedska ladja te vrste, redno obratuje v Botnijskem zalivu, ki je neprekinjeno zamrznjen pet mesecev v letu.

V BESEDI IN PODOBI

NAPRAVA ZA TOPITEV SNEGA na vzletnih stezah je izum kapetana Josipa Vodopivca, razstavljen pa je bila tudi na mednarodni razstavi izumov v Bruslju. Ob tej priložnosti je kapetan Vodopivec zanj prejel zlato medaljo in diplomu. Na sliki vidimo izumitelja zraven svojega topilca snega.

NAJVEČJE LETALO NA SVETU je najnovejši izdelek sovjetske letalske industrije »Antej«. V njem je prostora za 720 potnikov ali 80 ton tovora. Priletelo je tudi na letalsko razstavo v Parizu in ob tej priložnosti je Antonov, ki je konstruiral to letalo, imel v njem tiskovno konferenco s 400 novinarji.

MIRAN OSTAN:

Postal sem radio-telegrafist JA

Prve dni maja leta 1944 sem s svojo skupino odpotoval v Gravino. Za odhod smo zvedeli že nekaj dni prej. Angleži so priredili poslovilni večer. Po obilni večerji je bila kulturna prireditev, s pevskim zborom in zabavnimi točkami. Za prireditev, katero so pomostvovali tudi višji angleški oficirji, smo morali obvezno imeti za pasom tradicionalni angleški lonček za čaj. Po prireditvi so nas Angleži presenetili. Pripeljali so proti vsem tedanjim predpisom 3 sode odličnega vina in lončki za čaj so se polnili z vinom.

Angleškim oficirjem in moštvo smo se oddolžili dan pred odhodom s slovesnimi govori; tako da smo dali vsakemu spominsko knjigo s podpismi vseh. Knjige smo zavezali z našo trobojnico. Knjige in trak v narodnih barvah so nam preskrbeli francoski domačini, s katerimi smo bili v zelo prijateljskih odnosih. Vedno so nam dajali tudi svoje časopise in sledili svetovnim dogodkom. Vedno je bilo v njih tudi kaj iz borbe NOV.

Posebno poglavje in pozornost zasluži naš pevski zbor. Ne samo, da je pomagal meni pri zbiranju naših fantov, ko jih je privabil s petjem v naš tabor, temveč tudi v težkih dneh v Tunisu, v kazenskem taborišču Cassar Seid, ko nas je z lepo narodno in bojevitno partizansko pesmijo spodbujal k samozavesti.

Pevski zbor je predvsem izpolnil politično in kulturno poslanstvo neprecenljive vrednosti. Takrat na Siciliji med Italijani in Američani, nato v Afriki med Angleži, Francozi, Tunizijci in Alžirci je le malokdo vedel, da živi v Evropi maloštevilen narod s tako visoko kulturo, da ima tako hrabre in pogumne ljudi, ki so sklenili boriti se za svobodo vseh narodov in lastno neodvisnost.

Naša pesem se je razlegla po Siciliji in severni Afriki. Slišali so jo pripadniki narodov, ki niso niti vedeli, da obstajajo. Ubrano umetniško petje, s srcem zapete pesmi, narodne ali borbene partizanske, so vsakogar navdušile, pa naj je to bil skromni ameriški črnski vojak, izobražen oficir ali civilist. Ni bilo stropa, da ne bi želi aplavzov. Vse to je zaslug naših vrlih pevcev.

Naš pevski zbor se je tako rekoč rodil že prve dni avgusta 1943. leta v Palermu, v kasarni 48. artilerijskega regimeta, kjer je bil prvi ujetniški lager. Boleslav Lipovšč je zbral med ujetniki Slovenci prvih pet pevcev in zvečer, ko smo se vrnili z dela, so prvič zapeli. Najprej potihlo, nato vedno bolj glasno. V Palermu jih je bilo že dvajset. Na poti v Afriko, v Tunisu in Bône je zbor dobil še nove člane, tako da jih je bilo v Bône v 387. comp. pionyr corps — Yugo-Slav okoli 50. Sprva so vadili kar na posluh, saj niso imeli ne not ne pevovodje. V Bône pa so dobili mladega pevovodjo Kolerja iz Idrije. Naučili so se tudi angleško in francosko himno ter nekaj angleških vojaških pesmi. Angleški major, komandant kampa v Bône, se je takoj navdušil nad našim pevskim zborom in odredil, da pevecim ni treba hoditi na delo, na montažo avtomobilov v R. E. M. I. 6. Od takrat so postali enota zase, rekli smo ji »antimaterialna«, ker so morali zjutraj posipati DDT prašek, popoldne pa obvezno vaditi.

Najbolj so bili Angleži navdušeni nad pesmimi: Oj, Triglav moj dom, Monotono pojejo kraguljčki, Zabe, Nabrusimo kose in Hej, mašina zagodi. Vse te sva morala s Cebuljem prevesti s pomočjo slovarja angleškemu oficirju, ki je bil v civilnem življenju dramski igralec.

Kmalu so fantje nastopili po vseh vojaških gledališčih in bolnišnicah. Zbor je kmalu zaslovel po vsem mestu, spoznali so ga tudi Francozi. Nekega dne je prišel k nam starejši gospod, Francoz, predsednik nekega kluba in nas povabil, da bi peli v njegovem klubu. Sporočil sem to željo majorju, ki je takoj dovolil. Klub je imel sedež v mestu sredi velikega parka, kjer je bil pripravljen tudi oder. Po nastopu navdušenja ni hotelo biti konec. Višek pa je doseglo, ko so na presenečenje Francozov pevci zapeli poleg naše himne tudi marseljevo. Podarili so zboru lep sopek rdečih rož. Korakali smo skozi mesto po taktu zbora. Pred spomenikom padlih v prvi svetovni vojni smo položili podarjene rože. Ta gesta je navdušila vse Francoze in vsi so vedeli, da pojejo jugoslovanski partizani. Ravno tak uspeh so želi v klubu upokojenih umetnikov, ki je bil na malem griču izven mesta.

Meseca maja 1944 nas je 600 odpotovalo v Gravino. Ves pevski zbor pa je z ostalimi odpotoval k jugoslovanskemu letalstvu v Maison Blanch, nato v Boufarik in Alžir. Povsod je zbor žel ogromne uspehe. V gledališču v Alžiru so redno nastopali dvakrat tedensko, zapeli so vedno po dve narodni, dve partizanski in po dve angleški pesmi. Redno so nastopali tudi na radiu Alžir.

Dne 8. novembra 1944. leta je partizansko vodstvo odprlo jugoslovansko razstavo v Alžiru. Razstava je prikazovala NOV, trpeče ljudstvo, grozotejstva ustašev, četnikov, bele garde, napredek NOV, časopise, brošure in drugo. Odprli so jo ob prisotnosti angleških, ameriških, čeških in kitajskih predstavnikov. Prisotni so bili tudi štirje generali in podmaršal angleškega letalstva. Zbor je priredil koncert, na koncu pa je zapel angleško, ameriško, sovjetsko, francosko in jugoslovansko himno. Ves koncert so Angleži in Francozi posneli na plošče. Dne 10. novembra 1944 ob 19.15 pa je ves program oddajal radio Alžir. Deset dni pozneje so pa Američani posneli zbor na plošče in dva dni kasneje ga je že oddajal radio-New York. Dne 6. januarja 1945 je zbor pel na radiu Alžir, takrat so poslali čestitke maršalu Titu in narodom Jugoslavije.

Dne 21. januarja 1945 so imeli Francozi po radiu Alžir oddajo za njihove vojake. Vmes je zapel zbor tudi nekaj narodnih in partizanskih pesmi. Po oddaji so šli v pristanišče, kjer je bila zasidrana naša ladja »Srbina« in tudi tam zapeli. Drugi dan so pevci zbrali za dva zaboja raznih stvari, obleke in hrano za partizanske bolnišnice.

Dne 22. oktobra 1944 je pevski zbor napravil izlet na goro Atlas (1555 m), tam so se srečali s kraljevimi pristaji, ki so bili ravno tako pri RAF, samo v drugem kraju. Ko so zapeli »Bolem mi leži« in »Domovina, mili kraj«, so mnogim od njih prišle solze v oči. Precej od teh je potem pobegnilo in prišlo v vrste NOV.

Zbor je ostal v Afriki za propagando do 24. marca 1945, ko je bil s francosko ladjo prepeljan v Neapelj in razrešen od RAF. Od tam je odpotoval v Bari, Split in Zadar. Iz Zadra je zbor odpotoval z letalom v Beograd, kjer se je ustanovil novi zbor — »Srečko Kosovel«.

V Maison Blanch — Boufarik je prevzel vodstvo zbora pevovodja Leopold Cernigoj iz Sturij pri Ajdovščini. Nastope pa je organiziral major pilot Rafael Prhac iz Senožec in ing. Vanja Zanko iz Zagreba.

Iz Bône smo odpotovali z indijsko ladjo v Neapelj. V pristanišče smo odkorakali v četverostopih. Na četu je korakal pevski zbor z jugoslovansko zastavo. Pri ladji je stal angleški general in vsakemu pri vkrcanju stisnil roko. Poslovili smo se od tovarišev in ko je ladja odrišla, je pevski zbor zapel »Hej, Slovani!«

Pluli smo mimo Trapanija in med Ustico in Palermom. Takrat smo obujali spomine na fronto in ujetniško pot po Siciliji in Severni Afriki. V Neaplju so nas pospremili na vlak še Angleži. Na vlak smo se poslovili od njih in nadaljevali sami potovanje skozi Salerno in Taranto v Gravino.

Tako sem zaključil drugi del mojega vojaškega življenja v drugi svetovni vojni.

Mnogi tovariši, ki so napravili isto pot, prihajajo danes k meni, da jim napravim izjavo za to dobo, da jo prilozijo prošnji za priznanje sodelovanja v NOV. Nobenemu pa ne priznajo ta čas dvojno, ampak šele od dneva, ko je stopil v NOV. Vsi ti tovariši bi, kakor sem že navedel, stopili v NOV že julija ali avgusta 1943, ako bi le imeli prevozna sredstva in če bi se kdo zanimal za nas. Kdor to presoja, bi se moral zavedati, da smo bili vojni ujetniki (na oteku), prepušteni sami sebi in lastni iznajdljivosti, toda bili smo organizirani. Vsi smo imeli možnost in priložnost, vključiti se v ameriške delovne čete, v katerih bi krasno preživeli ostala leta vojne. Vendar tistih ugodnosti ni nihče izkoristil in smo vsi enotno vztrajali, da stopimo samo v NOV, ne glede, da smo bili zaradi tega poslani iz Sicilije v Afriko v kazensko taborišče. Danes še vedno obravnavajo tiste, ki so bili na Siciliji in Afriki, ravno tako kot tiste, ki so bili v neposredni bližini partizanov in so šli v NOV šele tedaj, ko so bili mobilizirani in je bila zmaga tako rekoč že zagotovljena.

(NADALJEVANJE)

Kako se bo razpletla kriza v Grčiji

TA CLANEK JE BIL NAPISAN TIK PRED PADCEM NOVASOVE VLADE. ZATO NAJ BRALCA NE MOTI, CE JE DO NEKATERIH SPREMEMB, KI JIH CLANEK NAPOVEDUJE OZIROMA DAJE SLUTITI, ZE PRISLO.

Huda vladna kriza, ki te dni pretresa Grčijo in ki jo pozorno spremlja vsa svetovna javnost, je sicer dobila širši okvir šele v noči s 15. na 16. julij, ko je kralj Konstantin II. odstavil premiera Papandreuja in na njegovo mesto imenoval Athanasiasisa Novasa, vendar segajo vzroki zanjo daleč nazaj, vse do 3. oktobra 1963, ko je Papandreujeva unija centra zmagala na volitvah, ali pa še dlje.

Kdo sta moža, ki sta se nenadoma znašla vsak na svoji strani in od katerih prvi uživa podporo ljudstva, drugega pa uboga vojska?

Sedemdesetletni Georgias Papandreu ima za seboj bogato in burno politično kariero. Prvič je bil zaprt leta 1921, ko je napisal članek »Kralj in narod« in v njem zahteval, naj kralj — Konstantin I., ded sedanjega kralja — nemudoma odstopi. Leta 1926 — potem ko je bil notranji minister (1923) in minister narodnega gospodarstva (1925) — so ga zaprli in izgnali, ker se je boril proti Pangalosovi diktaturi. Do druge svetovne vojne je bil večkrat izvoljen za poslanca mesta Mitilene, opravljal funkciji ministra za promet in ministra za prosveto in vero. Ko je 1. marca 1935 padla republika, je ustanovil demokratično socialistično stranko. Leta 1936 je bil znova zaprt in deportiran.

Periskop na 46. vzporedniku

tokrat zaradi boja proti Matakasosovi diktaturi. Med okupacijo je sodeloval v odporiškem gibanju, bil leta 1942 ujet in zaprt, leta 1944 ušel in sestavil svojo vlado »v izgnanstvu«. Dne 18. oktobra 1944 se je vrnil v osvobodeno Grčijo kot ministrski predsednik. V začetku 1945 je odstopil in se ni vrnil na ta položaj celih 18 let. Leta 1963 je kot vodja unije centra strmo gvilavil vlado stranke ERE — močno desničarske nacionalno-radikalne stranke, ki jo je vodil Karamanlis — leta 1964 pa je sestavil svojo vlado. V zunanji politiki je skušal zmanjšati vpliv Grčije od zahodnih zaveznikov in pakta NATO, v notranji pa demokratizirati javno življenje, vendar je dosegel le delne uspehe, saj je naletel na hudo nasprotovanje opozicije, grških krogov, ki so v tesnih stikih z Zahodom, in na nesoglasja v lastnem kabinetu. Kar se tiče ciprskega vprašanja, se je strinjal s predsednikom Makariosom, naj ostane Ciper neodvisna republika, s čimer se je zameril desničarskim elementom v vojski. Ti naj bi bili, kot menijo tuje agencije, povezani z generalom Grivasom, ki še vedno zahteva priključitev Cipra Grčiji — »enosis« — in v očeh teh ljudi je postal premier Papandreu — narodni izdajalec.

Kralj Konstantin II. še zdaleč nima tako burne preteklosti. Na prestol je prišel v marcu 1964, po smrti svojega očeta Pavla I.

Po zmagah unije centra leta 1963 in 1964 sta v Papandreujevi vladi dobila dva pomembna resora človeka, ki bi ju Papandreu sam nikoli ne sprejel v vlado: Garafalios in Kostopolus, prvi obrambno, drugi notranje ministrstvo. Tak je bil pogoj dvornih krogov, da je kralj sploh odobril Papandreujev seznam ministrov. Nova ministra nista bila nikdar pomembni osebnosti v grškem političnem življenju, zato pa je Kostopolus predstavnik določene skupine grških poslovnih ljudi, Garafaliosa pa štejejo med najbogatejše grške industriale, poleg tega pa ima na dvoru in v vojski mnogo prijateljev.

Ze oktobra lani je časopis Atinaikis zapisal, da je Papandreu sklenil odstraniti obrambnega ministra. Vendar je užival Garafalios premočno zaščito, predvsem na dvoru, in Papandreu je moral popustiti. Ko pa je julija letos ministrski predsednik zahteval od kralja dovoljenje, da iz vlade izključijo desničarsko usmerjenega Garafaliosa, in ga obenem opozoril, da imajo mnogo pomembnih položajev v vojski v rokah častniki, ki so po prepričanju desničarji, Konstantin II. njegovi prošnji ni ugodil, nasprotno: odstavil je Papandreuja in za novega predsednika vlade imenoval Athanasiasisa Novasa, člana Papandreujeve unije centra in dotakratnega predsednika skupščine. Kostopolus, doslej zunanji minister, je prevzel obrambno ministrstvo, novi notranji minister pa je postal admiral Tumbas. Vsi trije so prisegli kralju še isto noč, se pravi: 16. julija.

Tako je nastalo nekakšno jedro nove vlade, ki naj bi pridobila v skupščini kar največ poslancev unije centra in jih ločila od vodje stranke Papandreuja. Unija centra namreč ni enotna politična stranka, kakršna je nacionalno-radikalna stranka ERE, ki je vladala pred njo, temveč zveza manjših in večjih strank ter političnih skupin različnih smeri. Nastala je ob zadnjih volitvah z željo, da porazi desničarsko stranko ERE. V glavnem so v njej zastopane meščanske politične sile od demokratičnih in liberalnih do sredine in celo do skrajne desnice, medtem ko so sile leve in manjšini.

Kako je na spremembo v vladi reagiral grški narod, je znano. Protestna zborovanja, sklicana v vseh večjih grških mestih, množične demonstracije po atenskih ulicah in — sicer ne popolnoma uspele — splošna stavka grških delavcev, ki jo je organizirala generalna konfederacija dela pod geslom: zaščita demokratičnega in ustavnega reda, pričajo, da je ljudstvo nezadovoljno z dokaj samovoljno odločitvijo Konstantina II. boljše: da zahteva vrnitev Georgiasa Papandreuja. Pogreb študenta Petruiliasa, ubitega v pouličnih spopadih med demonstranti — večinoma študenti — in policijo, je izvenel dokaj neugodno za novega premiera in za njegovo vlado. Papandreu je imenoval Novasovo vlado »ne samo izdajalsko, ampak tudi krvavo«, in zahteval od Novasa, naj odstopi še pred zasедanjem parlamenta. V intervjuju za Münchensko »Süddeutsche Zeitung« je Papandreu izjavil, da so splošne volitve edini izhod iz sedanje krize, in pribil, da so govornice o uvedbi vojaške diktature nesmiselne, ker »le-tej nasprotuje demokratično ljudstvo«. Papandreu tudi ne dopušča možnosti, da bi razpravljali o obliki države v Grčiji. »Priznavamo demokracijo kraljevine kot pravno obliko države, demokracijo kraljevine, v kateri kralj predseduje in ljudstvo odloča s posredovanjem vlade, ki jo je izvolilo. Ne gre za to, da se spremeni sistem, ampak za to, da sistem normalno deluje,« pravi Papandreu.

V času, ko pišemo, je grška vladna kriza dosegla vrhunec in nobenih znakov ni, da bi se kmalu končala, zato bi bilo zelo tvegano napovedati, kdaj in kako se bo razpletla. Večina poslancev unije centra je ostala zvesta Papandreuju in se ni udeležila seje parlamenta, tudi ni prišlo na sejo 22 poslancev demokratične leve. Poslanci stranke ERE, ki jo zdaj vodi Kanepolus, so še pred začetkom seje odšli iz skupščinske dvorane, ker ni bilo pričakovati, da se bo v takem položaju razvila razprava o zaupnici Novasovi vladi, in sejo so morali odločiti. Medtem pa so Atenci spet demonstrirali po mestnih ulicah in zahtevali, naj Novasova vlada odstopi, tako da je moralo parlament, dvor in državne ustanove stražiti več tisoč policajev.

Bivši premier Papandreu se je v svoji nedavni izjavi skliceval na ustavo, ki zahteva, da mora vsaka nova vlada najkasneje 15 dni po prevzemu oblasti objaviti program in ga predložiti v razpravo, ki bi morala biti po zakonu zaključena v petih dneh. Ker Novas tega ni storil, meni Papandreu, da je nova vlada že padla in da mora odstopiti. Novas je odgovoril, da je bila vlada zakonito postavljena na oblast in da lahko o njej odloča le parlament. Nekateri agencije omenjajo možnost, da bi kralj poiskal novega kompromisnega premiera, sestavil uradniško vlado in razpisal nove parlamentarne volitve.

Vladne krize so v Grčiji pogost pojav, saj je Novasova vlada že 38. grška vlada po osvoboditvi. V večini izmed njih so se spopadale, kot pravi AFP, najrazličnejše sile: desnica, leвица, armada, gospodarski in finančni interesi in verjetno tudi tuji interesi; sedanja kriza se od prejšnjih bržčas dosti ne razlikuje. Velja pa opozoriti na spontano reakcijo grškega ljudstva, ki je nedvoumno pokazalo, na čigavi strani so njegove simpatije.

Dr. V. B. van Heuvelen: »Je tam njegova bodočnost?«

Vnuki ameriških izseljencev navdušili Mariborčane

V Mariboru v veliki dvorani doma JLA so pred kratkim nastopili vnuki naših izseljencev

Franc Vovk

Dne 25. julija 1965. leta je nemudoma umrl v 59. letu starosti tovariš FRANC VOVK iz Podnanosa, borcec NOB od januarja 1943. leta, večkratni odlikovanec, rezervni oficir JLA in večkratni poveljni udarnik.

Dne 27. julija 1965 so se zbrali njegovi prijatelji in znanci, da ga sprejmo na zadnji poti. Krsto so nosili njegovi sobori. Poleg nje so stali narodni heroji Anton »Kerjanc« Zvonko, Anton Semenič-Medved in še drugi rezervni oficirji. Na pokopališču se je od njega poslovilo pevsko društvo »Janko Premr-Vojko«, ki mu je zapelo v srce segajoče žalostinke. V nagrobnem govoru, ki ga je imel njegov ožji soborec tovariš Teodor Pižent-Jan, je bilo rečeno med drugim:

»S tvojo smrtjo, dragi Franc, je organizacija ZZZ NOV izgubila enega svojih najbolj zaslužnih članov. Izhajal je iz proletarske družine in je že v rani mladosti občutil, kar je takratnim otrokom in odraslim nudil fašizem. Lakota, revščina, zaničevanje, vse to mu je botrovalo vsa dolga leta pod italijansko okupacijo. Zato tudi nič tudenega, da se je skoraj med prvimi v nasi odzval klicu narodnoosvobodilne borbe in se januarja 1943. leta vključil v 2. vipavsko četo. Doma je pustil tri mladoletne otroke in ženo. Udeležil se je prvega pohoda v Slovensko Benečijo v zgodnji spomladni leta 1943. Poslali so ga v zaledje zaradi rane, s prežblino in groznimi nokami. Takoga so tudi italijanski kvesturini aretirali po zaslugi domačega izdajalca. Da ne bi prišel živ v njihove roke, je poskusil narediti samomor, ki mu ni uspel. Svetel zedel vsem v borbi, je ostal neomajen tudi v zaporu. Po kapitulaciji Italije so se borci zopet srečali z njo v Gradnikovi brigadi, katere borcec je bil vse do osvoboditve. Bil je vragel borcev, tovariša.« P. A.

iz ZDA kot ansambel The Pittsburgh Juniors Tamburitzaans. Izvajali so jugoslovanske ljudske pesmi in ples. Pristojni so jih toplo sprejeli.

Imenovani ansambel je pred tem gostoval v Izoli, Idriji, Novem mestu, Ribnici na Dolenjskem, Bevcu, Krškem, Ljubljani, na Bledu in Jesenicah. Ansambel so ustanovili leta 1957 in ima danes blizu 60 tamburašev, pevcev in plesalcev. Sestavljajo ga vnuki slovenskih in hrvaških izseljencev iz Pittsburgh Ansambel, ki ga vodita Violet Ruparčič in John Gregurich, ima pomembno vlogo, saj s svojo dejavnostjo v ZDA in drugod, kjer gostuje, ohranja slovensko in jugoslovansko folkloro. Znan je že po vseh Združenih državah Amerike. Znano je namreč, da so med drugim že nastopali v Ohio, Zahodni Virginiji, New Yorku, Kanadi. Gostovali so celo pri sedanjem podpredsedniku ZDA Hubertu Humphreyju na Jeffersonovi proslavi.

Preden je prišel ansambel iz Pittsburgha gostovat v Slovenijo, je v svojem mestu in njegovi okolici priredil najmanj 30 koncertov in je s tako zbranim denarjem prišel gostovat k nam.

D. M.

Nagrajene fotografije

V zadnji številki revije »Monde combattant«, glasila Svetovne federacije bivših borcev, so objavljeni rezultati natečaja za najboljše fotografije s tematiko borbe za mir. (Natečaj je bil razpisán lani; objavljen je bil tudi v »TV 15«.)

Prvo nagrado je žirija prisodila fotografiji z naslovom »Molitev za mir«, katere avtor je Leon Leroy iz Belgije. Fotografija predstavlja obrise dveh rok, ki se dvigata k nebu nad ozadjem iz bodeče žice koncentracijskega taborišča — pretresljiv spomin na trpljenje pod nacističnim nasiljem in opomin svetu, naj ne dopusti, da bi se še kdaj ponovilo kaj takega.

Drugo nagrado je prejel John Grage iz Danske za fotografijo z naslovom »Nel«. Fotografija predstavlja mater z otrokom v naročju in s črnimi naočniki, kjer se v steklih zrcali

vojaška parada, ki jo gleda. Vsekakor originalna zamisel obsodbe oboroževanja!

Eno izmed naslednjih nagrad je prejel dr. V. B. van Heuvelen iz ZDA za fotografijo z naslovom »Je tam njegova bodočnost?«, ki predstavlja dečka, ki lovi ribe, za ribnikom pa vojaško pokopališče. Zanimiva je tudi fotografija, za katero je prejel nagrado finski vojaški vojni invalid Teuvo Kanerva. Predstavlja razkošno veleumestno trgovsko izložbo, pred katero sedijo tri skrušene beračice.

Fotografije so bile razstavljene v razstavnih dvorani palače Beaulieu v Parizu. Rezultate natečaja je razglasil generalni sekretar FMAC Norman Acton na nedavni plenarni seji te organizacije.

Na natečaj so prispele fotografije iz 31 držav.

John Grage: »Nel«

Brodar Johan jubilent

Zadnje dni julija je Janez Bratun-Johan, brodar v Verneku pri Kresnicah, praznoval 60. obletnico življenja in 24-letnico, odkar je prišel delati za NOB.

Ko sem ga pred nekaj dnevi srečal in mu stisnil roko ter čestital k izrednemu jubileju, mi

je na vprašanje, kako se je počutil med drugo svetovno vojno kot brodar, odgovoril:

»To je bila zame velika preizkušnja. Ze jeseni 1941 se je pri meni okrog polnoči oglasila skupina partizanov in me prosila, naj jo prepeljem na desni breg Save. Takoj smo odšli k vodi in fantom sem ukazal, naj zlezejo v čoln ter zaradi varnosti ležejo na dno. Srečno sem jih prepeljal, toda naslednjega dne me je policija vpraševala, koliko komunistov sem minulo noč prepeljal čez Savo. Vpraševanje me je presenetilo, saj je bila pretekla noč popolnoma temna, brez lune. Zaprli so me v Litiji, za tri mesece. Iz zapora me je rešil neki koroški kmet, ki je prevzel brod.«

Johan je tudi naslednja leta prevažal borce. »To je bila moja dolžnost,« vedno skromno pripomni Johan.

Tudi januarja 1944 sem prevažal fantje. Policija me je opazila in s stolpa apnenice v Kresnicah pričela streljati. Nobena krogla ni zadela.«

Ob koncu kratkega razgovora sem ga pobaral, kateri doživljaj mu je ostal v najlepšem spominu.

»Vsa leta vojne so zame izredno bogata; srečen sem bil, kadar sem reševal življenja, srečen, kadar sem začutil borbena duha fantov, ki sem jih vozil.« M. S.

Nove knjige zavoda »Borec«

V začetku septembra bodo lju-biteljci umetniške besede s tematiko NOB dobili na razpolago osem knjig iz knjižnega programa zavoda »Borec« za leto 1965.

»Balada o modri svetlobi izpod peresa Daneta Debića predstavlja novo zvrst partizanske literature, ki zahteva tesno bralčevu povezanost z opisanimi dogajalji. Delo, ki je bilo lani nagrajeno s Kajuhovo nagrado, opisuje čustvena doživljanja osamljenega bivšega borca; vojna mu je zapustila globoke rane in le s težavo se vživlja v povojni čas.

Mladina bo gotovo rada segla po zapisu resničnih dogodkov ameriškega oficirja, ki je po kapitulaciji Italije organiziral zavezniki pomoč partizanom. To je delo Louisa Huota z naslovom »Puške za Tita«.

Tudi Winklerjeva povest »Sesti mora ostati« bo mladino nedvomno zelo pritegnila.

»Seženj do neba« Nade Gabro-

vičeve obsega dve noveli. Prva je svojevrsna epizoda iz narodnoosvobodilnega boja, spopad med dvema partizanoma, od katerih je eden izdajalec. V drugi noveli Gabrovičeva pripoveduje o ameriškem letalcu, ki se iz sestreljenega letala reši k partizanom.

Jože Smit in Lojze Krakar sta prispevala pesniški zbirki »Lirika časa« ter »Umrlje mrtvi«. Delo Jožeta Smita predstavlja zbirko čistih lirskih pesmi, ki obravnavajo poseganje vojne v duševnost mladega človeka. Lojze Krakar se predstavlja s pesmi s tematiko koncentracijskih taborišč.

Knjižne police bosta izpolnila tudi II. in III. del Miličevega teksta »Dvalndvajset tisoč kilometrov od Kragujevca do Kragujevca«. Avtor opisuje svoja doživlja v partizanski Primorski, Dolenjski, Beli krajini in na poti do Kragujevca, kjer se je bil leta 1941 pridružil partizanom.

Pravni nasveti

K. K. J. J. Iz podatkov, ki ste jih navedli v svojem pismu, je razvidno, da ste bili do 31. decembra 1946 leta zaposleni in vam je za ta čas priznana v delovno dobo 13 let, 9 mesecev in 28 dni. Po osvoboditvi ste bili zaposleni le od 1947 leta do 1951 leta. Za ta čas vam je priznana 4 leta, 1 mesec in 16 dni. V posebno dobo imate šteti čas od 1. julija 1941 leta do 5. junija 1945. leta v enojnem trajanju, torej 5 let, 6 mesecev in 25 dni, pri čemer se vam upošteva čas od 20. oktobra 1943 leta pa do 15. maja 1945. leta v dvojnem trajanju. Vaš račun glede posebne delovne dobe, torej čas od 1941. leta do 1945. leta, ni popolnoma točen, saj vsa posebna doba v enojnem in dvojnem šteju znaša 5 let, 5 mese-

cev in 29 dni in ne 5 let, 6 mesecev in 25 dni; torej skupaj imate delovne in posebne dobe 23 let, 5 mes. in 13 dni, seveda, če so drugi podatki točni. Po letu 1951 niste bili več v delovnem razmerju, pač pa ste delali na svoji kmetiji. Starost 58 let, vaše zdravstveno stanje pa ni najboljšo. Zanima vas, ali vam po novem pokojninskem zavarovanju gre starostna pokojnina in kam naj bi se v tej zadevi obrnili?

Iz gornjih podatkov izhaja, da nimate statusa borca narodnoosvobodilne vojne pred 9. septembrom 1943, ker imate dvojno štetje zaradi aktivnega dela v narodnoosvobodilni vojni (bili ste namreč v partizanih) priznana šele od 20. oktobra 1943 leta pa do 15. maja 1945 leta. Ta čas se vam

šteje dvojno, kar ste tudi že uveljavili. Toda za upokojitev po zakonu o pokojninskem zavarovanju ste podvrženi vsem tistim kriterijem in pogojem, ki veljajo za druge zavarovance. Izjema je namreč le ta, da se vam bo pokojnina povisala za 60 odst. Tako izračunata pokojnina pa ne sme presegati 85 odst. pokojninske osnove, kolikor znaša polna pokojnina.

Po zakonu o pokojninskem zavarovanju doseže zavarovane pravico do starostne pokojnine ne glede na svojo starost, ko dopolni 40 let pokojninske dobe oziroma 35 let ženske. Predčasno pokojnino lahko uveljavi zavarovavec, ko je dopolnil pokojninsko dobo na najmanj 35 let in starost 55 let moški, oziroma ko je dopolnila pokojninsko dobo najmanj 30 let in starost 50 let ženske. Iz tega izhaja, da ne

izpolnjujete ne enega ne drugega pogoja. Toda v zakonu o pokojninskem zavarovanju je tudi rečeno, da se pridobi pravica do starostne pokojnine, če ima zavarovavec najmanj 20 let pokojninske dobe in je star 60 let oziroma za zavarovanko — žensko, če ima najmanj 20 let pokojninske dobe in da je stara 55 let. Po podatkih, ki ste jih navedli, trenutno tudi tega ne izpolnjujete, stari namreč še niste 60 let. Ko boste imeli 60 let, lahko takoj vložite zahtevek za starostno pokojnino na Komunalni zavod za socialno zavarovanje.

Svetujemo vam, da si čimprej vso delovno dobo, kakor tudi posebno dobo uredite tako, da ko dosežete 60 let starosti, samo vložite zahtevek za starostno pokojnino in predložite potrebne dokumente o delovni in posebni dobi, da boste čimhitreje upokojeni.

Alojz
Ravbar

Matija Torkar

Kazalec zgarane kmečke roke je nekam plaho pritisnil gumb električnega zvonca.

Gospodinjska pomočnica, ki je odprla vrata, je zagledala neznanega priletnega moškega. Bil je slabo oblečen in obut; v desnici je držal ponošen črn klobuk; plešasto teme je obdajal venec redkih sivih las; na vsem obrazu je ležalo nekaj trpkosti.

»Kaj želite?« je vprašalo dekle, ko si je ogledalo tujca.

»Rad bi govoril s tovarišem Nikom,« je dejal nekam v zadregi.

»Kdo pa ste?«

»Recite mu, da bi želel govoriti z njim Matija Torkar s Podvrha, tisti, pri katerem se je velikokrat ustavil v času vojne.«

»Počakajte!« je reklo dekle in izginilo za priprtimi vrati.

Matija se je vtem še enkrat ozrl po pročelju skoraj nove vile in po lepem, v jesenske barve odetem vrtu, ki je obdajal vilo. »Vstopite!« ga je čez nekaj časa povabila mladenka.

Matija je stopil v vežo in nato v sprejemnico, kamor mu je pokazalo dekle.

Obstal je na pragu plah in neroden, kakor hribovec, ki malokdaj zaide v tako razkošno mestno stanovanje. Kratkovidne oči so mu v otroškem začudenju begale po bogato opremljeni sprejemnici, preden so se ustavile na Nikolaju Mraku, direktorju tovarne TOPTI.

Le-ta je sedel v enem izmed treh naslonjačev, prevlečenih z usnjem. Zdaj je odložil časnik, počasi vstal in molče ogledoval prišleca.

Matija pa je ogledoval njega. Skoraj štirinajst let je minilo, odkar sta se zadnjič videla. Nikolaj, ki je kot partizan imel ime Niko, se je tako močno spremenil, da ga Matija skoraj ni več prepoznal. Edino, kar ga je najbolj spominjalo nanj, je bila brazgotina, ki je segala od levega senca do polovice lica in ki mu jo je bil naredil drobec italijanske mine. Vse drugo na Nikolaju je bilo spremenjeno. Med vojno je bil suhljat in slaboten, zdaj pa je bil rejen, krepak. Njegov obraz je bil nekoč nekam pretegnjen in posvaljkan, razdrapan od naporov, prečutih noči, skrbi in pomanjkanja, zdaj pa je bil okrogel in svež.

»Niko!« je skoraj boječe dahnil Matija.

»Pozdravljeni, ata Matija!« je vzkliknil Nikolaj, mu stopil naproti in ponudil desnico. »Dobrodošli, ata! Kdo bi si bil mislil, da se bova še kdaj videla! Izvolite sedeti, ata Matija!«

Sedla sta vsak v svoj naslonjač, vmes pa je stala nizka mizica.

»Kaj vas je napotilo k meni, ata? Kako ste me našli?« je vprašal Nikolaj in ne da bi počakal na odgovor, je zaklical proti vratom: »Ida, prinesi nam čaja in ruma!« Spet se je obrnil proti Matiji in povzel: »No, ata Matija, čemu se moram zahvaliti, da vas vidim po tako dolgem času?«

Videči je bilo, da Matija ni mogel na dan s tistim, kar ga je privedlo sem. Ko pa je bil na tem, da pove razlog tega obiska, ga je prehitel Nikolaj z vprašanjem:

»Kako pa je kaj doma pri vas, ata Matija?«

»Pri meni doma je sama nesreča in žalost, Niko. Predlanskim mi je umrla žena. Se še spominjaš moje Cile?«

»Da, spominjam se je, ata, spominjam. Da je umrla, pravite?« Nikolaj je sočutno zmajal z glavo, nato pa rekel: »Dobra ženska je bila; veliko je storila za našo stvar. Škoda, da je umrla, škoda!«

»Umrla je in me pustila samega z najinim sinom. Se spominjaš mojega edinega sina Stefana?« Na Matijevem razbrzdanim obličju je medel trpek smehljaj.

»Da, spominjam se ga, ata. Kaj je pa z njim?« Nikolaj se je še bolj razkošatil v naslonjaču in uprl v Matijo vprašujoč pogled.

»Tako je z njim, da bi bilo bolje, če bi bil mrtev,« je povedal Matija z vidno bolečino.

»Zakaj pa?« je napeto vprašal Nikolaj.

Zdaj je vstopila Ida z dvema skodelicama čaja in steklenico ruma. Postavila je pladenj na mizico, pokrito s kristalno ploščo, in odšla.

»Prilijte si ruma, ata!« je rekel Nikolaj na moč prijazno.

Matija je segel po steklenici in s tresočo roko vлил v čaj nekaj kančkov ruma. Potem ko je srknil požirek čaja, mu je Nikolaj ponudil cigareto.

»Boste zakadili, ata Matija?«

»Ne, hvala. Včasih sem kadil, lani pa sem opustil kajenje. Ni denarja za tobak. Se za kruh ga ni dovolj.«

Nikolaj si je prižgal cigareto, s slastjo izpuhnil dim in vprašal:

»No, ata, kaj je z vašim sinom?«

»Se spominjaš tistega dne, ko si bil zadnjikrat v moji hiši?«

Da, spominjal se je, kdaj je bil zadnjikrat pri Matiji in sploh na Podvrhu.

To je bilo malo pred osvoboditvijo. Bataljon, katerega komandant je bil Nikolaj, se je nekje spoprijel z Nemci in četniki. Ker so bili ti zdaleč v premoči, se je moral bataljon umakniti. Pri tem pa je padel v močno zasedo in se razcepil na tri skupine. Najmanjša skupina, v kateri je bil tudi štab bataljona, je nosila s seboj več bolj ali manj hudo ranjenih tovarišev. Sklenili so, da jih čimprej prenesejo v neko partizansko bolnišnico, toda kamorkoli so zavili, povsod so trčili na sovražnika.

Bilo je pozno popoldne, ko je ta del bataljona z Nikolajem na čelu prišel na Podvrh. To je bila majhna hribovska vasica, razmetana pod vrhom visokega hriba. Borci, ki so nosili ranjence, so bili tako izčrpani od naporov in gladi, da niso mogli dalje. Tedaj je Nikolaj odšel k Matiji. Vsi ljudje na Podvrhu so bili zanesljivi, a najbolj se je zanesel na Matijo, ki ga je tudi najbolje poznal. Prav tako dobro je poznal njegovo ženo Cilo in njunega edinca Stefana, mladega fanta, ki je bil terenski obveščevalec in kurir. Njemu je Nikolaj naročil, naj odide v dve uri hoda oddaljene Poljane, kjer se je zadrževal štab odreda, in naj komandanturu ali komisarju odreda izroči

pismo, ki ga je bil pravkar napisal. V pismu je prošil, naj mu nemudoma pošljejo kakih petdeset borcev, ki bodo pomagali nositi ranjence v bolnišnico.

Stefan je takoj odhitel v dolino.

Zaman ga je Nikolaj čakal do poznega večera. Tako on kot Stefanova mati in oče so zaslutili, da se je fantu nekaj pripetilo. Ne da bi dalje čakal Stefana, je Nikolaj nadaljeval pot proti bolnišnici.

Potlej se ni nikoli več vrnil na Podvrh in zato tudi nikoli ni zvedel, kaj se je pravzaprav zgodilo s Stefanom.

Zdaj mu je Matija povedal tole:

»Naslednje jutro sem šel iskat sina. Našel sem ga nekje med Podvrhom in Poljanami. Ko je bil na poti v Poljane, je padel v zasedo. Kljub temu, da je bil hudo ranjen v hrbet, se je odvrnil na varno. Tam pa je obnemogel in obležal. Napol živega smo prinesli domov. Ker ni bilo daleč naokoli nobenega zdravnika, sva ga zdravila z ženo. Rane so se sicer zacelile, toda fant se je le stežka premikal, sam hoditi pa sploh ni mogel. Spodnji del telesa mu je čisto odpovedal. Sprva sva z ženo upala, da bo sčasoma šlo na bolje, pa je šlo vse bolj na slabše. Zdaj se sploh ne more niti malo premakniti.«

Gotovo se spominjaš, Niko, kakšen fant je bil: pravi korenjak, pogumen, poln življenja; zdaj pa ga je sama kost in koža... Umolknil je in si s skrčenim kazalcem otrli solzi, ki sta mu pripolzele iz oči.

»To je pa res hudo,« je polglasno rekel Nikolaj in vidno ginjen dolgo majal z glavo.

»Da, hudo je, Niko, hudo,« je rekel Matija z razklanim glasom. »Ko bi bil sin zdrav, ne rečem, bi že kako šlo, tako pa nikamor ne gre. Sama revščina in žalost sta v moji hiši. Dokler je bila žena živa, je tudi še nekam šlo naprej, zdaj pa je v moji hiši tako, da ni za povedati. Sam moram obdelovati tistih nekaj krp zemlje, sam gospodinjit, sam skrbeti za pohabljenega sina...« Zamahnil je z roko, ko da bi hotel prekiniti samega sebe. Srebrnil je požirek že shlajenega čaja, da bi si zmočil osušeno grlo, in se zagledal v ogorek Nikolajevih cigarete, ki je tlela v kristalnem pepelniku.

Nikolaj, ki ga je Matijeva pripoved čisto presunila, ga je gledal z izrazom sočutja na obrazu. Medtem ko je iskal besede, ki naj bi vsaj malce ublažile Matijevo prizadetost, je Matija povzel:

»Ko je bila moja žena še živa, sva se večkrat pogovarjala o tebi. Kdove kje je Niko?« sva se spraševala. Morda pa je padel tik pred koncem vojne, ker se nič ne oglasi, čeprav je velikokrat obljubil, da nas pride po vojni obiskat, če bo ostal živ. Tako, vidiš, sva se pomenkovala in ugibala, kaj je s teboj. No, pred časom sem po naključju zvedel, da si živ in zdrav, da si direktor neke tovarne, da imaš svojo vilo, svoj avto in tako naprej. In ko sem zvedel, kje stanuješ, sem sklenil, da te obiščem.«

Izpil je ostanek čaja in se

Frano Simunović: Prenos ranjenca

zagledal v zlate ribice, ki so se leno premikale v veliki vazi, ki je stala na stojalu v kotu.

»Prav, da ste prišli, ata Matija, prav,« je rekel Nikolaj. Vendar ni bilo videti, da bi mu bilo docela prav. Podoba je bila, da ga je njegov obisk nekako motil, da ni prišel o pravelem času ali da bi nemara bilo bolje, da bi ga sploh ne bilo.

Matija, ki ni mogel uganiti tistega, kar se je skrivalo za Nikolajevim gostoljubnim obnašanjem, je dejal:

»Saj veš, Niko, da je bila moja hiša dan in noč odprta tebi in vsem partizanom. Zadnje skorjo kruha, zadnji krompir, ki mi ga je dalo tistih pet, šest plah zemlje, je moja hiša delila z vami. In da sem dal od srca rad, to sam veš. Dajal pa nisem zato, ker bi bil računal, da mi bo po osvoboditvi dvakrat povrnjeno, dajal sem zato, ker sem vedel, zakaj in komu dajem. In danes, Niko, nič ne zahtevam za tisto, kar sem dal, čeprav sem bolj potreben kot kdajkoli poprej.«

Za nekaj bi pa le prošil. Ne zame, za sina. Vidiš, zanj ne dobivam prav nobene podpore. Ni priznan, da je vojni invalid in zato ne dobiva invalidnine. Poizvedel sem, kaj in kako bi bilo treba storiti, da bi mu vsaj invalidnino priznali. Rekli so mi, da mora imeti priče, ki bodo potrdile, da je res bil ranjen v času, ko je izvrševal nalogo, ki jo je dobil od kake vojaške ali politične oblasti. In ti veš, Niko, kako je bilo z njegovim primerom. Ti osebno si ga poslal v Poljane, in zdaj veš, da je bil med potjo ranjen in veš, da je zaradi tistih ran popolnoma ohromel. Predno sem se odločil, da te obiščem, sem si dejal: »Če kdo, Niko mi bo prav gotovo pomagal.« In zato, vidiš, sem prišel k tebi. Prišel sem s prošnjo, da bi pričal za mojega nesrečnega sina, Niko.«

Utihnili je in uprl svoj skaljeni pogled v Nikolaja ter s tesnobno napetostjo čakal na odgovor. Nikolajev obraz se je na mah spremenil. Z njegovih potez se je mogla razbrati mešanica presenečenja in nejevolje. Pretekla je dolga minuta, preden se je votlo odhrkal in dejal:

»Hm, ja veste, ata Matija, stvar je namreč v tem, da se ne utegnem ukvarjati s takimi zadevami, res ne. Tovarna mi požre skoraj ves čas, ostanek časa pa mi požro razne seje, konference in druge obveznosti. Skratka, imam toliko dela in skrbi, da si pri najboljši volji ne morem odtrgati niti pol ure za kaj drugega, res ne.«

Matija je ostrmel vanj. Hotel je nekaj reči, toda iz sebe ni mogel spraviti besedice, tako silovito ga je udarilo to, kar je slišal. Počutil se je kakor človek, ki se mu je ta hip zrušil eden največjih upov v življenju. Prej bi pričakoval smrt, kakor takšen Nikolajev odgovor. In ko ga je slišal, je vse otrpnilo v njem.

Ko si je nekoliko opomogel, je rekel z neizrekljivo grenkobo:

»Niko, ali res ne moreš napraviti te dobrote? Koliko časa pa bi izgubil, če bi prišel v Poljane na Zvezo borcev in bi osebno pričal, kaj in kako je bilo z mojim sinom? Ali res ne bi mogel najti toliko časa, da bi pogutiršijem prišel s svojim avtom v Poljane? Vse stroške, ki jih boš imel, ti bom povrnili. Prodal bom vseh sedem kokoši, ki jih imam, da poravnam tvoje stroške, Niko.«

»Ne gre za stroške, ata Matija, za čas gre. Moj čas je tesno odmerjen. In ravno pojutrišnjem moram na neko konferenco, zato res ne morem iti v Poljane, res ne morem.«

»Kaj pa kdaj pozneje?« je vprašal Matija z ugašajočim upom.

»Ne morem obljubiti, ata, res ne morem. Najbolje bo, da se obrnete na koga drugega, ki ima več časa kot jaz.«

»Nihče razen tebe ne more pričati za mojega sina, ker samo ti veš, kaj in kako se je zgodilo z njim.«

»Ampak jaz ne utegnem, res ne utegnem, ata Matija.«

Matija je zrl vanj, ko da ne verjame, da je res to, kar je slišal. Šest ur je pešal, da je prišel do njega, v prepričanju, da bo pri njem našel razumevanje in pomoč, pa ni našel ne enega ne drugega.

Njegova prejšnja ponižnost

in skromnost sta se zdaj spremenili v togoto in odpor. Vendar je oboje potlačil vase, da ne bi planilo iz njega.

Ne, kaj takega ni pričakoval od človeka, za katerega je njegova hiša med vojno veliko storila. Ne on ne njegova žena ne njun sin se niso nikoli vprašali po času, kadar je bilo treba karkoli storiti za Osvobodilno fronto. Kdo bi preštel vse dneve in noči, ki so jih žrtvovali za Nikolaja in njegove tovariše! In kdo bi preštel vse dneve in noči, polne nedopovedljivega trpljenja, ki ga prenaša Matijev sin! In zdaj, ko bi bilo treba žrtvovati dve, tri ure časa, ga Nikolaj ne more žrtvovati, ker ga kratko in malo nima kje vzeti.

Matija ga je gledal, na več krotko in proseče kot prej, marveč ostro in obtožujoče.

Nikolaj ga je molče geldal in nekam v zadregi gladil s konci prstov oprijema pri naslonjaču.

»Bojim se, ata Matija, da ne razumete mojega položaja, je naposled vrgel v morečo tišino.

Matija je počasi vstal ter obstal, ko da ne ve, kaj naj še reče.

Vtem je vstal tudi Nikolaj. Iz žepa je potegnil denarnico, izbrskal nekaj stotakov in rekel:

»Nate, ata Matija, vzemite!«

»Hvala!« je odklonil Matija s prizvokom užaljenosti in ogorčenja. »Nisem prišel beračiti, Niko. Nisem te prišel prositi ubogajme, prišel sem te prositi, da bi naredil uslugo mojemu sinu; ti pa ne utegneš...« Z rezkim zamahom roke je prekinil sam sebe in odšel, ne da bi pozdravil.

Ko je hodil proti domu, je bil ves spremenjen. V njem je bilo zdaj vse prazno in hladno kakor v mrtvašnici. Bil je podoben človeku, v katerem je ugasnil poslednji žarek vere v sočloveka.

Ko je imel mesto že daleč za seboj, se je ves skrušen usedel na občestni kamen. Od razočaranja in zagrenjenosti razdejani obraz je zakopal med dlani in se globoko sklonil. Nekaj časa je bil negiben, nato pa so mu ramena pričela rahlo drhteti.

Jokal je.

»Papirografika« Ljubljana, Resljeva 30

Za dvajseto obletnico osvoboditve naše iskrene čestitke vsem delovnim ljudem in nekdanjim borcem

PAPIR • BARVE • STROJI • GRAFIČNI MATERIAL

nama

v Ljubljani, Titova cesta

Non-stop od 7.30 do 20. ure

6 prodajnih etaž

10.000 artiklov

za dom, družino, gospodinjstvo, šport, rekreacijo itd.

Obročno odplačevanje.

20 % popust pri nakupu s tujo valuto.

Dostava na dom.

Zavod za zaposlovanje delavcev

Ajdovščina

čestita vsem delovnim ljudem, kolektivom in nekdanjim borcem ob dvajsetletnem jubileju osvoboditve

»AGROTEHNIKA«

Ljubljana, Titova 38

s poslovalnicami v MARIBORU, CELJU in POREČU, prodajalnami nadomestnih delov v MARIBOKU, MURSKI SOBOTI, LJUTOMERU ter predstavništva v BEOGRADU in ZAGREBU.

Dobavlja vse vrste kmetijskih strojev in opreme ter njihove nadomestne dele, umetna gnojila in sredstva za varstvo rastlin, opremo za kletarstvo, mlekarstvo, proizvodnjo brezalkoholnih pijač in močnih krmil.

Strokovna služba daje nasvete za nakup in uporabo vsega blaga, ki ga dobavlja »AGROTEHNIKA«.

EXPORT - IMPORT

Gozdno gospodarstvo Bled

DOBAVLJA NAJKVALITETNEJŠI SMREKOV LES ZA ŽAGE IN CIJLOZNE TOVARNE. POSEBNO IZBRANO KVALITETO SMREKOVEGA IN MACESNOVEGA LESA PA DOBAVLJA ZA NAJFINEJŠO LESNO PREDELOVALNO INDUSTRIJO: ZA PROIZVODNJO GLASBIL, ČOLNOV, OPREME LADIJ, ŠPORTNEGA ORODJA, AVIONOV, FURNIRJEV, LUŠČENEGA FURNIRJA ZA EMBALAŽO IN DRUGO

PO NAROČILU KROJI DOLŽINSKI LES ZA JAMBORE, PILOTE, DROGOVE IN DRUGO

PREVOZE OPRAVLJA Z LASTNIMI PREVOZNIMI SREDSTVI DO KUPCA ALI DO ŽELEZNICE. VSE SORTIMENTE PRODAJA PO DNEVNIH VELJAVNIH CENAH

ČESTITA OB 20-LETNICI OSVOBODITVE VSEM NEKDANJIM BORCEM NOV IN DELOVNEMU LJUDSTVU

OPRAVLJAMO GRADBENA DELA NA VISOKIH IN NIZKIH GRADNJAH

Splošno gradbeno podjetje

STAVBENIK

IZOLA

Komunalni zavod za socialno zavarovanje Maribor

Zdravstveni dom Maribor

Ulica talcev 9

Splošna bolnišnica Maribor

ČESTITAJO OB DVAJSETEM JUBILEJU NARODNE OSVOBODITVE VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM, DELOVNIM ORGANIZACIJAM, DELOVNIM LJUDEM IN VSEM NEKDANJIM BORCEM NOV IN POJ

Miroslav Tripkovič NOČ OBRAČUNA

Vaša mati bo imela kaj pripovedovati... Toda, ste se pripravili na nocojšnji sprejem? Napravite se, mladenič, prišlo bo veliko lepih žensk... zelo lepih žensk. Posebno ena izmed njih bo gotovo lahko tekmovala z vašo črnolaso lepoticco... Torej na svidenje.

— Na svidenje! je odvrnil Marić pridušeno in si oddahnil s polnimi pljuči, kot človek, ki se mu je s srca odvalil velik kamen.

Sesto poglavje

SKRIVNOSTNA RDEČELASKA

Major von Kempfer je imel prav, ko je rekel, da bo na sprejemu, ki so ga priredili na čast SS-polkovnika Wolfganga von Meierhafa, dosti lepih žensk. Govoril je resnico. Marić se je o tem hitro prepričal. Med njimi so bile lepe, celo zelo lepe; ko da so se ta večer zbrale v mestu najlepše ženske, da se pokažejo v polnem sijaju in da olepšajo in povzdignejo svečanost. Nekatero so prišle v spremstvu višjih nemških oficirjev, druge pa s svojimi možmi, visokimi funkcionarji na hierarhični lestevici mestne uprave, katerih vesti ni niti najmanj težila skrb, ali naj razlikujejo okupatorja od prijateljev. Gostje so hodili z dvignjenimi glavami, zavedajoč se privlačnosti svojih žena in moči svojega gostitelja.

Prostori nekdanjega oficirskega doma so se kopali v izobilju električne luči. Niti enemu samemu žarku se ni posrečilo prebiti ven skozi zatemnjena okna.

V glavni dvorani sta se dva velikanska kristalna lstenca, narejena iz neštetihih figuric, ki so bile nanju nanizane, prelivala kot množica diamantov, vtkanih v bogat spekter bleščečih barv.

Nad majhnim odrom, kjer so se bili že zbrali maloštevilni člani orkestra, je visela v okviru velika fuhrerjeva fotografija, okrog nje pa so bile nalepljene črke: »S fuhrerjem k zmagi.«

Dvorana je bila torej okrašena, manjkalo pa ji je ubranosti. Vsa ta družba dvajsetih žensk in nekaj več kot trideset moških, ki so bili v dvorani ali so se skrivali po kotih sosednjih prostorov, ki so se skozi na stežaj odprta vrata stekali v glavnega, je bila mrtva, hladna, otrpla. Če bi ne bilo kdaj pa kdaj slišati hihitanja žensk, ki so jim njihovi spremljevalci laskali ali pripovedovali najnovejše šale na račun Rusov in odpadnikov v gozdu, bi bilo vzdušje tako, ko da bodo odnesli mrljica in položili krsto v mrljišni voz.

Marić je bil sam. V vsej tej množici ljudi je poznal samo dva: majorja von Kempferja in poročnika Edschmidta. Toda prvi se ni ločil od polkovnika von Meierhafa in skupine, ki je bila neprestano z njima, Edschmidt pa je bil kot na trnih, ni imel obstanke. Neprestano je nekam hitel in od nekod v naglici prihajal.

Po zgledu nekaterih nemških oficirjev, ki so se bili raztepli po salonih okrog glavne dvorane in začeli predčasno nadlegovati svoje spremljevalke, se je tudi Marić zavalil v velik plišast naslanjač poleg okna. Od tod je imel čudovit pogled na dvorano in prav tako na sosednje prostore. Skoraj žal mu je bilo, da je prišel. Bil je osamljen in spraševal se je, ali se mu bo ta večer ponudila priložnost, da s komerkoli spregovori vsaj besedo.

Tedaj ga je spreletela nora misel: odšel bi in se čez pol ure vrnil z lepo kavarnarjevo hčerko. Bolje rečeno, stopil bi skozi glavna vrata kot pred nekaj minutami neki trgovec s svojo ženo, čudovito plavalasko, bujnih prsi in skladne postave. Že se je vživel v ta trenutek: oči vseh prisotnih bi poletela proti dekletu in se kot pijavke prilepile na vsak del njenega telesa. Toda zakaj to sanjarjenje! Bi kavarnar Kovačević, ki prav gotovo aktivno sodeluje s tistimi v gozdu, dovolil svoji lepi hčerki, da odide v to osje gnezdo, ki bi bilo lahko usodno zanjo in zanj? Marić je globoko vzdihnil in opazoval dalje.

Vsem so že stregli s pijsko. Dolga miza, polna raznih jedi, ki so jo bili postavili v enem izmed bočnih salonov, je bila že zasedena. Pri mizi je zagledal tudi polkovnika, postavnega in zelo lepega osivelega moža, ki bi mu nihče nikoli ne prisodil petdesetih let, kolikor jih je v resnici imel. Bil je višji od vseh vsaj za pol glave. Ta trenutek je dvignil kozarec s šampanjcem in nekaj govoril. Mariću so od tega prodirali na uho samo odločki, a ni težko uganil, da gre nocoj za prvo zdravico, namenjeno Adolfu Hitlerju.

Videl je tudi zardelega majorja von Kempferja, kako se ponosno ozira okrog sebe in trka z gosti, nato pa prinaša bleščeči kozarec k svojim ohlapnim ustnicam.

Prav v tem trenutku, ko so izpili kozarce in ko so vsi, skupaj z muzikanti, gromko zaklicali: Heil Hitler! se je od glavnih vrat naglo bližal skupini, v kateri je bil polkovnik, neki narednik. Major ga je opazil in mu stopil naproti. Ko mu je ta polglasno povedal nekaj besed, sta se skupaj napotila proti vratom.

(nadaljevanje)

Eden izmed mnogih

Ko so se nekdanji borci prekmorskih brigad letos spet srečali v Ilirski Bistrici, so pogrešali mnoge, ki so ostali na bojnih poteh naših brigad po vsej Jugoslaviji. Tako ni bilo med njimi tovariša Zorana Kralja iz Trebiča pri Trstu, ki je padel v bitki za Mostar.

Pokojni Zoran se je rodil leta 1901. Stiriindvajsetletni mladenič naprednega mišljenja je odšel s trebuchom za kruhom v Argentino. Tam je nadaljeval delo, ki ga je pričel v domovini, politično delo proti zatracem in izkoriščevalcem. Zato so ga argentinske oblasti leta 1943 izgnale v Italijo. Nastanil se je v domači vasi, toda tudi tam se je moral vsak teden zglasiti na karabinjerski postaji.

Leta 1936 so fašisti nekega jutra zagledali na zvoniku v Trebiču rdečo zastavo. Zaprl so Kralja in ga začeli mučiti, da je bil v zaporu več nezavesten kot buden. Obsodili so ga na 20 let zapora, toda njegovi tovariši so medtem v sosednji vasi razobesili drugo rdečo zastavo, hoteč dokazati, da tiste v Trebiču ni obesil on. Zdal so ga obsodili na pet let internacije in ga poslali v taborišče Ventotene-Tremiti. Odsedel je svojih pet let, vendar ga niso izpustili.

Pređen so ga odpeljali v in-

ternacijo, je rekel svojemu to-

varišu, ki je odhajal domov: »Ne ustrašite se, delajte in spodbujajte ljudstvo. Moji pozdravi naj gredo med ljudi!«

V taborišču je dočkal kapitulacijo Italije. Takoj je začel z delom okoli organizacije prekmorskih brigad. Kot član KP je bil že v Carbonari član ilegalnega taboriščnega komiteja. Zbiral je Slovence in Hrvatice iz Istre, ki so bili še vedno konfirirani v delovnih enotah italijanske vojske. Nekod v novembru 1943 je celo usta-

vil italijanski vojaški vlak in poklical iz njega vse vojake slovenske ter hrvaške narodnosti, jim razložil cilje NOB ter jih seznanil z ustanovitvijo prekmorske brigade v Bariju.

Decembra, ko je svojo nalogo uspešno opravil, se je tudi sam priključil 3. bataljonu 3. prekmorske brigade. Postal je oficir, vodil je politične sestanke in pisal v naše liste. V začetku marca 1944 je z drugimi vred prišel na Vis in sodeloval v obrambi otoka. Nato se je udeležil akcij na Braču, Korčuli in Pelješcu, se s posebno nalogo vrnil na Vis, nato pa je sodeloval pri osvobajanju Splita, čiščenju Kaštelov in bitki za Knin. Od tam je brigada odšla loviti skrivace v Hercegovino, nato pa v bitko za Mostar, kjer je Zorana Kralja zadelo sovražno krogljo...

Jalove izkušnje. Angleški književnik William Somerset Maugham je rekel, ko je slavil 90. obletnico rojstva: »Ko kdo zbere dovolj življenjskih izkušenj, je ponavadi prestar, da bi jih lahko uporabil.«

»Javno mnenje je kakor stara ženica, ki pač mora godrnjati!« je izjavil britanski laburistični

S kljuke in klina

minister spričo nezadovoljstva številnih Britancev zaradi davčnih bremen, ki jih nalaga Britancem proračun laburistične vlade.

»Pomanjkanje izkušnje imenujemo lastnost človeka, ki izgubi dobro voljo, pa se napoti v urad za najdene predmete in jo išče tam«, je napisal v neki koseriji češki humorist Nepomuk.

SILO ZA OGNJILO. Neki Irec se je peljal v avtobusu. Vsi prostori so bili zasedeni ter je moral stati. Tedaj je Irec opazil, da sedi na nekem sedežu majhen — pes, in je opozoril na to sprevednika. Sprevednik je vljudo in ljubezljivo zaprosil neko angleško turistko, naj vzame psa v naročje. Irec je hotel odobrovoljiti ozlovoljeno turistko ter jo je ogovoril: »Lepega psa imate!« Angležinja je molčala. »Kakšne pasme je?« je Irec še vedno silil vanjo. »Križanec Ircia in opice!« je zlovoljno odgovorila Angležinja. »Oh, gospa, obžalujem, da sem razžalil najinega skupnega sorodnika,« se je brž znašel Irec.

DVA AVTOBIOGRAFA. Bivši zahodnonemški kancler Adenauer in njegov bivši sofer Klockner pišeta vsak svojo biografijo. Adenauer končava pravkar prvo knjigo spominov. Tudi Klockner bo že v nekaj mesecih izročil nekemu hamburškemu založniku rokopis svojih spominov: »Milijoni kilometrov z Adenauerjem«. Ko je Adenauer to zvedel, je dejal: »Moja knjiga bo avtobiografija, njegova pa avto-avtobiografija.«

BOJEVITI MINISTER. Laburistični podpredsednik britanske vlade in minister za gospodarstvo George Brown povzroča v parlamentu pogoste incidente. Po nekem takem incidentu je dejal novinarjem: »Z menoj nekako ne gre drugače: ali izzovem jaz druge ali izzovejo drugi mene; kjer koli sem, pride do prerivanja...«

NEPRIJETNO SPOZNAVJE. Neki ameriški novinar takole piše o najnovejših vietnamskih dogodkih: »Čedalje manj vemo, kdo vse je tam proti komu, čedalje bolj pa spoznavamo, da se tam vsi obračajo proti nam.«

Vozne olajšave za invalide v ljubljanskem mestnem prometu

Prejšnji teden je bil pri predsedstvu ZZZB NOV sestanek predstavnikov združenj VVI ljubljanskih občin. Pogovorili so se o novih pogojih za olajšave vojaških vojnih invalidov v mestnem prometu, ki jih postavlja podjetje Ljubljana transport.

Tajnik komisije VVI Avgust Erjavec je pojasnil, da ne gre za nove ukrepe podjetja Ljubljana transport, marveč samo za izvajanje odloka, ki ga je delovski svet podjetja sprejel že v letu 1962, a ga takrat niso

uveljavili. V smislu tega odloka bodo v prihodnje imeli pravico do brezplačne vožnje v ljubljanskem mestnem prometu samo vojaški vojni invalidi I., II., III. in IV. skupine (100 % z dodatkom 100 %, 90 % in 80 %), narodni heroji, slepe osebe in njihovi spremljevalci ter otroci do četrtega leta starosti. Petdesetodstotni popust bo veljal za vojaške vojne invalide V. in VI. skupine (70 % in 60 %), za nosilce partizanske spomenice 1941 in otroke od četrtega do desetega leta.

Spričo dejstva, da je doslej veljal 50 % popust za vse vojaške vojne invalide od V. do X. skupine (20 % do 80 %) so prisotni, upoštevajoč stanje, ki sili podjetje Ljubljana transport k izvajanju omenjenega odloka, naglasili, da bi bilo zelo priporočljivo, če bi mogli med tiste, ki uživajo 50 % popust, vključiti vsaj še invalide VII. skupine (60 %).

Sklenili so, da bodo združenja vojaških vojnih invalidov ljubljanskih občin ob izdajanju potrdil za omenjene vozne olajšave sestavila sezname vseh, ki jim izdajo potrdila in tudi sezname invalidov V. skupine. Ti sezname bodo namreč potrebni zaradi evidence in dokumentacije. Vse prizadete invalide pa opozarjajo, da izdajajo potrebna potrdila občinska združenja VVI.

POLIGALANT

Industrija za predelavo plastičnih mas

Volčja Draga pri Novi Gorici

izdeluje:

raznovidne polietilen in PVC ambalaže, izžiganje raznovrstnih tehničnih artiklov in artiklov za široko potrošnjo, izdelava PVC ventilatorjev, oblaganje kadi za galvanike in drugo, opreme za kemično in prehrabeno industrijo.

Proizvodnja akrilatih zob »Polident«.

Za cenjena naročila se priporoča kolektivno podjetje!

Tovarna lesovine in lepenke Ceršak

pošta Sentilj v Slov. goricah

izdeluje v priznani kvaliteti:

- rjava in sivo lepenko
- lepenko za kovčke
- kartonažni prešpan v več barvah
- ter ostale specialne lepenke

KOMUNALNI ZAVOD ZA SOCIALNO ZAVAROVANJE NOVA GORICA

čestita delovnim ljudem, kolektivom, poslovnim prijateljem in vsem nekdanjim borcem NOV ob dvajsetletnem jubileju osvoboditve.

MILE PAVLIN EVGEN SAJČIČ CURISNION BATAILION

37. Zavedel sem se, da so najbrž v vasi ali kje blizu domobranci in da bo vsak trenutek začelo pokati, da se bo tudi na nas usul svinec. Pogled mi je ušel k tovarišem, toda ti so bili nasmejani, kot bi šli na zabavo, ne pa v boj, kjer lahko vsakdo pade ali ostane pohabljen za vse življenje. Že smo bili med hišami in tedaj je nekdo izmed naših zakričal: »Tamle so! Ušli nam bodo!« Tudi sam sem zagledal modro zelene domobranske suknje, ki so planile iz neke hiše in jo ucvrle po bregu. Počilo je nekaj strelcev, toda begunec so se skrili in vsi zasopli smo prenehali z nasledovanjem.

38. Tako sem doživel prvi spopad in nisem se utegnil niti prestrašiti, tako hitro je bil mimo. Obrnili smo se in začeli teči nazaj v breg, kakaj domobranska postojanka je bila čisto blizu. Nismo se prišli do vrha, ko so usekali po nas. Krogle so cvilile in piskale, prst je brizgala po nas in vejice z drevja so nam cepale na glave. Toda že smo bili v kritju in spustili smo se po drugi strani hriba v dolino. Tam je tekel potok in ko smo tekli čez most, so s hriba spet užgali po nas. Tako so nas zasledovali ves dan. V mraku smo se ustavili pri samotni hiši na rebri.

39. Tako sem bil truden, da nisem mogel takoj zaspati. Gospodinja nam je skuhalo poln svinjski kotlet zelja in žgancev, pojedli smo ves kruh, kar ga je bilo pri hiši. Straž nismo imeli, le pri oknu so stali dežurni mitraljezi. Najedel sem se bil do onemoglosti, tisto noč se mi je sanjalo nekaj hučega, toda kljub temu sem spal kot ubit. Se preden se je zdanilo, smo hišo zapustili in izginili v gozdu. Nismo bili še daleč, ko se je zdanilo. Tedaj smo okoli hiše, kjer smo prenočili, zagledali Nemce in domobrance. Po bližnji cesti pa je pripeljal tank, za njim pa nekaj kamionov z vojaki.

